

SOLIDARITA

www.socsol.cz

cena 40 Kč solidární cena 60 Kč

24/130

MARXISMUS A GENDER

4

**MARTIN ŠAFEEK:
MARXISMUS A GENDER**

14

**RAMSIS KILANI:
STRATEGIE OSVOBOZENÍ -
STARÉ A NOVÉ PŘÍSTUPY V
PALESTINSKÉ LEVICI**

22

**LEV KADIK
PUTINOVA PROPAGANDA TVÁŘÍ V
TVÁŘ UKRAJINSKÉ OFENZÍVĚ**

8

**MARKÉTA JUŘICOVÁ:
KDO BYLA ALEXANDRA
KOLLONTAJOVÁ?**

26

**PETR DVOŘÁK:
ÚSVIT VŠEHO**

SOLIDARITA

WWW.SOCSOL.CZ

3

„Soustavně číst – a tedy nejlépe i předplácet – časopis Solidarita má hned tři podstatné významy. Předně jde o normální okysličené mozku jiným pohledem na stejný svět, jenž takřka ve všech ostatních zdrojích zůstává zcela zabalen do totality cíleně selektovaných – většinou bezvýznamných – faktů a jednostranných výkladů. Solidarita do ničeho takového neupadá, naopak, je jedním z mála kroků vpřed mezi Skyllou manipulátorů shora a Charybdou neuspořádaných tlachů v digitálním vesmíru. Za druhé, se Solidaritou vstupujeme do

světa určité levicové tradice, kterou kdysi charakterizovalo heslo „Ani Washington, ani Moskva, ale mezinárodní socialismus“, tedy tradice, které jde o „socialismus zdola“, o skutečnou demokracii. A konečně: četba a předplatné Solidarity je solidaritou s ní, s jejím přetrváním na „trhu“ tištěného slova. Solidaritou s těmi, kteří usilují o reálnou a přijatelnou změnu poměrů. A ovšem solidaritou jako takovou, solidaritou vůbec, tím, co dnes společnost nejvíc potřebuje.“
Martin Hekrdla, novinář

Milé čtenářky, milí čtenáři, sto třicáté číslo Solidarity je věnováno vztahu marxismu a genderu. Jak píše Martin Šaffek ve stejnojmenném článku, gender je tématem kulturních válek, jedním z bitevních polí, kde se válčí mezi radikální levicí a ultrapravicí. A povinností každého autentického levičáka je stát na straně všech utlačovaných genderů. A že se za práva jednoho z nich

bojovalo již v Ruské revoluci a kdo byla přední bojovnice za práva žen Alexandra Kollontajová se můžete dočíst ve článku Markéty Juřicové.

Krveprolití v Palestině pokračuje a je třeba se ho snažit zastavit. Aktivisty propalestinského hnutí může zaujmout obsáhlý teoretický článek o vztahu boje za národnostní sebeurčení v Palestině a levice.

Další velký světový konflikt se vede na Ukrajině a tím se zabývá článek Lva Kadika.

A konečně horkou novinkou ze světa levicové antropologie, knihou Úsvit všeho od Davida Graebera a Davida Wengrowa, se zabývá recenze z pera Petra Dvořáka.

Podnětné čtení přeje redakce Solidarity.

MARXISMUS A GENDER

MARTIN ŠAFFEK

Slovo gender se stalo třaskavinou, jedním z témat, o která se vedou takzvané „kulturní války“, spolu s uprchlíky a klimatickou krizí – jako by se tato témata týkala pouze jakési „nadstavby“, nikoliv utrpení konkrétních lidí. Proti genderovým konceptům brojí stále rostoucí krajní pravice a olej do ohně nenávisti přilévá i takzvaná konzervativní levice (v Česku především KSČM, v Německu Sahra Wagenknecht, v Británii George Galloway).

Co znamená výraz gender? Pavel Barša poznamenává, že byl „výraz „rod“ – gender – zavedený humanistickými feministkami právě v rámci boje proti ideji biologické předurčenosti k ženství.“¹ Dále píše, že „používání slova „rod“ místo „pohlaví“ má zdůraznit skutečnost, že domněle přirozená ženská identita je ve skutečnosti produktem kulturních, a nikoliv biologických příčin.“² Zde spolu rezonují argumenty genderových teoretiček a teoretiků a socialistů – vystupujeme proti esencialismu, jsme přesvědčeni o tom, že neexistuje nějaká věčná a neměnná lidská podstata, což znamená, že socialismus a rozbití genderového útlaku je možné. Ostatně mladý Marx se již v Ekonomicko-filosofických rukopisech z roku 1844 vyjadřuje takto: „...tak jako společnost sama produkuje člověka jakožto člověka, tak je jím sama produkována.“³

Toto pojetí umožňuje koncepci, že společnost produkuje člověka jako ženu a člověka jako muže. Ačkoliv v Marxově době ještě tento koncept nebyl rozpracován, jeho pojetí tedy umožňuje konstruktivistický gender.

1 Barša, Pavel: *Panství člověka a touha ženy – Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. Sociologické nakladatelství, Praha, 2002, s. 46

2 Tamtéž

3 Marx, Karl: *Ekonomicko-filosofické rukopisy*. SNPL, Praha, 1961, s. 94

Stejně tak je možné se obrátit k Marxovy analýzy ohledně odcizených, zvěčněných vztahů v kapitalismu, založených na penězích, kdy se ženy-prostitutky oddávají ošklivým mužům, přičemž odstrašující síla ošklivosti je ničena právě penězi – zatímco v autentických vztazích je možno vyměnit lásku jen za lásku.⁴ Je nutno poznamenat, že pokřivené vztahy mezi mužem a ženou jsou jen zvláštním výrazem pokřivených vztahů produkčních, autentické mezilidské vztahy bude tedy možno zažít teprve ve společnosti bez kapitálu.

ŽÁDNÁ REVOLUCE BEZ OSVOBOZENÍ ŽEN

Největší utlačovanou genderovou skupinou jsou ženy. Tento článek se zaměřuje na ni, ačkoliv genderový útlak se týká i dalších skupin – trans lidí, homosexuálů a leseb, nebinárních osob. A proti všem těmto formám útlaku by měli socialisté vystupovat – tento postoj je předjímán Leninovými slovy, které jsou v Česku málo známá: „Uvědomění dělnické třídy nemůže být uvědoměním opravdu politickým, dokud se dělníci nenaučí reagovat na všechny případy zvěle a útlaku, násilí a zneužití, bez rozdílu, kterých tříd se týkají.“⁵

Ačkoliv bylo v novější době co se týče emancipace žen dosaženo

4 Tamtéž, s. 129

5 Lenin, V.I.: *Co dělat*. Svoboda, Praha, 1969, s. 60

mnohé, stále nebyla dosažena. Tak píše Judith Orr v knize *Marxism & Women's Liberation*: „Čím jdete ve společnosti výše, tím méně žen vidíte.“⁶; „Ženy tvoří dvě třetiny obyvatel světa, kteří neumí číst a psát – 493 miliónů žen“⁷; „Ženy vlastní pouze 1 procento světového bohatství.“⁸; „Ženská sexualita je ve jménu osvobození uvězněna v nové kleci klíšé stereotypů. Ženská těla jsou považována za sexuální objekty, ať už je to olympijská šampiónka pobídnutá k pózování v bikinách pro titulní stránku časopisu nebo prodavačka v obchodě, jejíž smlouva ji zavazuje k nošení makeupu.“⁹

GENDEROVÝ ÚTLAK A TŘÍDA

Pokud Engels v *Anti-Dühringu* tvrdí, že „v každé společnosti je stupeň ženské emancipace přirozeným měřítkem všeobecné emancipace“¹⁰, jak je to s emancipací žen a třídou? Zde se jedná o komplexní a složitý vztah.

6 Orr, Judith: *Marxism & Women's Liberation*. Bookmarks, Londýn, 2015, s. 9. Pokud v tomto textu citujeme z anglického originálu, pro potřeby tohoto článku citáty přeložil autor článku.

7 Tamtéž, s. 11

8 Tamtéž

9 Tamtéž, s. 8

10 Engels, Friedrich: *Anti-Dühring*. Svoboda, Praha, 1949, s. 225

Judith Orr tvrdí: „Útlak může působit na lidi na všech cestách života: rasismus, homofobie a sexismus, například, jsou zažívány napříč třídním rozdělením.“¹¹ Avšak: „Útlak ženy překračuje třídu, nicméně není nezávislý na třídě.“¹² A dále píše: „Je nemožné adekvátně vyjádřit utrpení, které vytváří útlak, bez odkazu na třídu, zatímco zároveň uznat, že útlak a třídní vykořisťování jsou odlišné fenomény“¹³. Zároveň je třeba říci, že ani útlak, ani třídy zde nejsou věčné.

Tak Orr pokračuje: „Během 90 procent lidské historie neexistovaly žádné hierarchie a žádný systematický útlak. Takové porozumění naší historii nám ukazuje něco, co nás může inspirovat a formovat naše akce. Ať už vezmou na sebe budoucí zápasy jakoukoliv formu, útlak není nevyhnutelným produktem lidské přirozenosti. Pokud jsme měli minulost bez útlu, je budoucnost bez útlu také možná.“¹⁴

Kořen útlu je v rodině. Judith Orr tvrdí, že, „takzvaný „rodinný krb“, archaická, zkostratělá a stagnující instituce, ve které ženy lopotících se tříd praktikovaly galejnickou formu práce od dětství do smrti.“¹⁵ Ne nadarmo Orr poznamenává, že „pojem rodina vychází z fámulus, latinského slova pro sluhu nebo domácího otroka – fa-

milia bylo slovo pro skupinu otroků, vlastněnou jedním pánem.“¹⁶ Simone de Beauvoirová, zakladatelka druhé vlny feminismu, tvrdí že: „Jen zřídka kdy se najde práce, která by se tolik podobala Sisyfovým mukám, jako práce hospodyně. Den po dni musí umývat nádobí, utírat prach a spravovat prádlo a zítra bude všechno zas špinavé, zaprášené, roztrhané. Hospodyně se vyčerpává a přitom přešlapuje na místě; nic nevytváří; zvěčňuje jen přítomnost.“¹⁷

Je rodina neměnná instituce? Engels tvrdí, že ne a upozorňuje na rozličné formy soužití genderů v historii:

„... u Mount Gambieru v jižní Austrálii. U těch se celý kmen dělí na dvě velké třídy, Kroki a Kumite. Uvnitř každé z těchto tříd je pohlavní styk přísně zapovězen; naproti tomu je každý muž z jedné třídy rodem manželem každé ženy z druhé třídy a ona je rodem jeho manželkou. Nikoli jednotlivci, nýbrž celé skupiny jsou spolu spojeny sňatkem, třída s třídou.“¹⁸ Jiný příklad zde: „Skupinové manželství, které je v Austrálii ještě manželstvím tříd, hromadným manželským stavem celé třídy mužů, která je často rozptýlena po celé pevnině, s třídou žen, která je právě tak daleko rozšířena, toto skupinové manželství nevypadá zblízka tak hrůzně, jak si to představuje fanta-

zie šosáků, zvyklá na to, jak to chodí bordelech.“¹⁹

Důležitá je Engelsova poznámka, že „Představa, že žena byla na počátku společnosti otrokyní muže, je jednou z nejnesmyslnějších představ, které byly převzaty z osvícenství osmáctého století.“²⁰

Toto pojetí přežívá ještě v dnešní době v hloupých a reakčních kreslených vtipech o neandrtálcích. Ve skutečnosti to bylo právě naopak. Engels například cituje Morganovy výzkumy o Irokézích: „U všech divochů a u všech barbarů nejnižšího a středního stupně, zčásti ještě i nejvyššího stupně, má žena nejenom svobodné, nýbrž i nanejvýš vážené postavení. Čím je ještě v párovém manželství, o tom nechť podá svědectví Arthur Wright, který byl dlouhá léta misionářem u irokézského kmene Seneků: „Co se týče jejich rodin v době, kdy obývali ještě staré dlouhé domy [komunistické domácnosti několika rodin]..., převládal tam vždy jeden klan [gens, rod] a ženy si braly muže z jiných klanů [rodů]... Obyčejně poroučely v domě ženy; zásoby byly společné, běda však nešťastnému manželovi nebo milenci, který byl příliš líný nebo nemotorný a nepřispíval svým podílem ke společným zásobám. Bez ohledu na to, kolik měl v domě dětí nebo vlastnil jmění, mohl každou chvíli očekávat rozkaz, aby si svázal ranec a klidil se odtamtud.“²¹

PROTI ESENCIALISMU

Stejně tak jako Engels to tvrdí Margaret Mead, antropoložka, jejíž dílo je nezbytné pro každého, kdo chce bojovat proti genderovému útlu, proti esencialismu. Ve výzkumu kmenů Arapešů²² na Nové Guineji zjistila Mead následující – posuďte, jak se liší ideál

¹⁹ Tamtéž, s. 45

²⁰ Engels, Friedrich: Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu, s. 48

²¹ Tamtéž

²² Citujeme z knihy Margaret Mead Pohlaví a temperament. Martin Soukup v knize Mýty Margaret Mead poznamenává, že parametry skutečné vědecké práce ohledně terénního výzkumu kmene Arapešů naplňuje až pětidílné pojednání Horští Arapešové, knihu Pohlaví a temperament je nutno považovat za popularizační. Soukup, Martin: Mýty Margaret Mead, Úvahy o antropologii. Pavel Mervart, Červený Kostelec, 2020, s. 79

¹¹ Orr, Judith: *Marxism & Women's Liberation*, s. 21

¹² Tamtéž, s. 15

¹³ Tamtéž, s. 21

¹⁴ Tamtéž, s. 23

¹⁵ Tamtéž, s. 54

¹⁶ Tamtéž

¹⁷ Simone de Beauvoirová: *Druhé pohlaví*. Orbis, Praha, 1967, s. 264

¹⁸ Engels, Friedrich: *Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu*, s. 44

„muže“ u nich v kontrastu s tím, co od malička internalizují nám:

„Děti nikdo neučí, aby akceptovaly drsné chování, jemuž u nás říkáme „být sportovec“, neučí je ochotě přijímat sportovně porážky, která se v naší společnosti pokládá za projev mužnosti. Malí arapeští chlapci jsou před agresí, rvačkou a krutými výchovnými opatřeními ze strany starších dětí i podrážděných rodičů ochraňováni stejně jako u nás ta nejněžněji vychovávaná křehká dceruška. V důsledku toho se arapeští hoši nikdy nechovají jako „sportovci“ – nesnesitelně je raní nejen skutečná rána, ale i ostřejší slovo. Seběmenší posměšek berou jako výraz nepřátelství a i dospělí muži se klidně rozpláčou, jsou-li z něčeho nespravedlivě obviněni.“²³

„O znásilnění nevědí Arapešové nic kromě toho, že to je nepříjemný zvyk společenství Nugumů, žijícího jihovýchodně od nich.“²⁴

Obecně tvrdí naše antropoložka o agresivitě Arapešů toto:

„Není tu místo pro válčení, pro silné vůdcovství, pro projevy statečnosti a síly jednotlivců – s těmito lidmi se jedná téměř jako s blázný.“²⁵

Stejně tak John Molyneux píše v knize „The point is to change it!“, že v průběhu historie žili lidé v mnoha typech rodin jako rozšířená rodina (nukleární rodina plus širší příbuzenstvo), polygynie (jeden muž, mnoho žen), polyandrie (jedna žena, mnoho mužů) či volnější vztahy. Zmiňuje, že mezi Nayary v Keral v jihozápadní Indii měla žena jednoho formálního manžela, ale mohla udržovat sexuální vztahy až s 12 „milovníky“ nebo přechodnými manžely. Stejně tak byla polyandrie praktikována v Tibetu až do okupace Číny v letech 1950-1951, kdy byla zakázána.²⁶ Vidíme tedy, že lidská přirozenost se jako všechno na světě stále mění.

Judith Orr poznamenává, že nové výzkumy publikované v roce 2015, založené na studiu příbuzenských vztahů lovecko-sběračských populací v Kongu a na Filipínách, zajišťují čerstvé důkazy, které potvrzují náhled, že sexuální rovnost a egalitářství byly rysy před-třídních společností.²⁷

23 Meadová, Margaret: Pohlaví a temperament, s. 84

24 Tamtéž, s. 129

25 Tamtéž, s. 176

26 Molyneux, John: Point is to change it, s. 88

27 Orr, s. 42

ZÁVĚR

Abychom plně porozuměli kořenům útlaku, pak první krok je vidět společnost jako totalitu. To znamená nevidět kořeny útlaku v mezosociálních vztazích, ale utlačovatelské vztahy odehrávající se v kontextu společnosti útlaku.²⁸

Zde bych chtěl zmínit teorii patriarchy²⁹, což je důležité téma, protože, jak tvrdí britská socialistka Lindsey German, tato teorie je snad nejrozšířenější teorií v rámci ženského hnutí dnes [tím je tedy míněn rok 1981, kdy byl článek Theories of Patriarchy napsán, ale výrok dle našeho názoru platí stále]. German tvrdí, že myšlenky, že dominance mužů nebo sexismus neexistují jako produkt kapitalismu a budou trvat po konci kapitalismu jsou tak rozšířené, že popření této teorie se setká s naprostým údivem. Tvrdí že, „to nejsou muži, kteří benefitují z útlaku žen, ale kapitál“³⁰.

Kritika teorie patriarchy netvrdí, že není nutné bojovat proti sexismu jednotlivých mužů tady a teď. Je to těžké, neboť „útlak žen je nejstarším útlakem a vynořil se při zrození třídní společnosti před 10.000 lety.“³¹ Tato kritika však tvrdí slovy Tonyho Cliffa, že „...boj proti ženskému útlaku je úkolem celé strany, nejenom žen.“³² přičemž, jak poznamenávají Aruzza, Bhattacharya a Fraser v knize Feminismus pro 99 %, „...třídní boj zahrnuje i boje týkající se sociální reprodukce: za všeobecnou zdravotní péči a bezplatné školství, za environmentální spravedlnost a přístup k čisté energii, za bydlení a veřejnou dopravu.“³³

28 Orr, s. 23

29 Jeho definici je možno získat třeba zde: „Patriarchát je takový pohlavně-genderový systém, v němž muži zaujímají nadřazené postavení vůči ženám a v němž jsou vlastnosti a činnosti vnímané jako mužské hodnoceny více než ty, které jsou vnímány jako ženské.“ Renzetti, Claire, Curran, Daniel J.: Ženy muži a společnost. Karolinum, Praha, 2005

30 <https://www.marxists.org/history/etol/writers/german/1981/xx/patriarchy.htm>

31 Orr, s. 23

32 Cliff, Tony: Class struggle & women's liberation. Bookmarks, 1987 s. 238

33 Aruzza, Bhattacharya, Fraser: Feminismus pro 99 %. Neklid, 2020

V posledku pak „boj za ženskou emancipaci nemůže být oddělen od boje proti samotné třídní společnosti.“³⁴ Na jedné demonstraci (proti nacionalismu 17.11.2016) jsem zahlédl skvělé heslo: „Vzájemnost místo dominance“. Teprve svržením kapitalismu, které není možné bez společného boje žen (a všech utlačovaných genderů) a mužů proti sexismu, se může toto heslo vsutku naplnit.

*Text byl podpořen nadací
Rosy Luxemburgové.*

POUŽITÁ LITERATURA:

Aruzza, Bhattacharya, Fraser: Feminismus pro 99 %. Neklid, 2020

Barša, Pavel: Panství člověka a touha ženy – Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem. Sociologické nakladatelství, Praha, 2002

Beauvoirová, Simone: Druhé pohlaví. Orbis, Praha, 1967

Cliff, Tony: Class struggle & women's liberation. Bookmarks, 1987

Engels, Friedrich: Anti-Dühring. Svoboda, Praha, 1949

Engels, Friedrich: Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu

German, Lindsey: Theories of Patriarchy. International socialist journal, jaro 1981, on-line zde: <https://www.marxists.org/history/etol/writers/german/1981/xx/patriarchy.htm>

Lenin, V.I.: Co dělat. Svoboda, Praha, 1969. s. 60

Marx, Karl: Ekonomicko-filosofické rukopisy. SNPL, Praha, 1961

Molyneux, John: The point is to change it, Bookmarks. Londýn, 2012

Mead, Margaret: Pohlaví a temperament u tří primitivních společností. SLON, Praha, 2010

Orr, Judith: Marxism & Women's Liberation. Bookmarks, Londýn, 2015

Renzetti, Claire, Curran, Daniel J.: Ženy, muži a společnost. Karolinum, Praha, 2005

Soukup, Martin: Mýty Margaret Mead, Úvahy o antropologii. Pavel Mervart, Červený Kostelec, 2020

34 Cliff, Tony: Class struggle & women's liberation, s. 225

A CO
ČTEŠ
TY

?

Solidarita
30 Kč
S0C50L

KDO BYLA ALEXANDRA KOLLONTAJOVÁ?

MARKÉTA JUŘICOVÁ

Alexandra Kollontaj se narodila v roce 1872 v Petrohradu do bohaté rodiny. Matka Alexandra Alexandrovna Masalina pocházela z finské sedlácké rodiny. S prvním manželem, za kterého se vdala v dohodnutém sňatku, se po letech nešťastného manželství rozvedla, aby se mohla vdát z lásky, za otce Alexandry Kollontajové Michaila Alexejeviče Domontoviče. Domontovič byl armádním generálem a pocházel z ukrajinského šlechtického rodu, jehož kořeny sahají až do 13. století.

Kollontajová byla, jak píše ve své autobiografii, nejmladší, nejrozmazlovanější a nejopečovanější člen rodiny. Materiální zabezpečení nikdy nebyl problém, Kollontajové však od dětství chyběl pocit svobody. Vyrůstala na finském venkově, kde si hrála s dětmi chudších sedláků a už jako dítě kritizovala nespravedlnost a nerovnost, kterou viděla na vlastní oči kolem sebe. Kvůli obavám o její zdraví (a z případné radikalizace jejích politických názorů) ji rodiče nechali vzdělávat doma. Byla dobrou studentkou, hovořila rusky, francouzsky, anglicky, finsky a německy. S otcem sdílela zájem o historii a politiku. Střední vzdělání dokončila v 16 letech a toužila po studiu na univerzitě, což jí ovšem rodiče nedovolili. I přestože, jak píše Kollontajová, byli její rodiče na svou dobu spíše progresivní, u svého dítěte se drželi tradic a pokoušeli se ji už v raném věku provdat do dobré rodiny. Kollontajovou pomýšlení na domluvený sňatek/manželství z rozumu upřímně vyděsilo, chtěla se vdát pouze z opravdové lásky a nakonec si navzdory přání rodičů zvolila svého bratrance, mladého inženýra, jehož příjmení si při sňatku osvojila.

Toto manželství trvalo 3 roky a narodilo se z něj jedno dítě, syn. I přesto, že dítěti věnovala veškerou péči a svého manžela milovala, život matky v domácnosti nikdy nebyl jejím snem

a cítila se v něm „jako v kleci“. Její sympatie se čím dál více obracely k revoluční práci a boji za osvobození ruské pracující třídy. Hodně četla a studovala sociální otázky, účastnila se také pololegálních přednášek. Materialistické pojetí historie jí bylo blízké, určujícím myslitelem pro ni byl v té době Georgij Plechanov [Ruský marxistický teoretik známý jako „otec ruského marxismu“, překládal Marxova díla do ruštiny a původně spolupracoval s Leninem. Nakonec se kvůli postoji k Prozatímní vládě a celkovým názorovým rozdílům s Leninem přidal k menševikům]. V roce 1896 navštívila textilku Kreenholm v Narvě (nyní Estonsko). Tato návštěva továrny s 12000 zaměstnanci a zaměstnankyněmi v ní zanechala hluboký dojem a později to označila za „bod zlomu“ v jejím životě. Kollontajové došlo, že pokud budou pracující takto zotročeni, nebude nikdy moct žít šťastným a klidným životem. Přidala se k revolučnímu hnutí, což vedlo k rozporům s jejím manželem, který to bral jako akt osobního nepřátelství namířený vůči jeho osobě. Kollontajová tedy od manžela (a od dítěte) odešla a odjela do Curychu studovat politickou ekonomii.

V POLITICE

Po jejím návratu do Petrohradu v roce 1899 vstoupila do ilegální Ruské

sociálně demokratické strany, kde pracovala jako spisovatelka a propagandistka. V té době se zajímala obzvláště o otázku národního osvobození Finska, které jí bylo blízké z osobních důvodů [ve Finsku vyrostla]. Její první rozsáhlejší vědecká práce byla všestranná investigace životních a pracovních podmínek finského průmyslového dělnictva, kterou vydala jako knihu v Petrohradu v roce 1903. Po odchodu od manžela a po smrti rodičů již plně zasvětila svůj život ruskému a světovému revolučnímu dělnickému hnutí. Když v roce 1905 vypukla tzv. První ruská revoluce, měla už Kollontajová reputaci na poli ekonomické a sociální literatury. Byla také velmi schopnou a oblíbenou řečnicí, jak se brzy ukázalo. V té době také začala pozorovat ve vlastní straně takřka nulový zájem o problémy pracujících žen a osvobození žen obecně a začala se intenzivně věnovat budování socialistického ženského hnutí. K tomu se ale ještě dostaneme.

V následujících letech vypukl ve straně frakční boj mezi bolševiky a menševiky. Kollontajová v té době patřila k menševikům, protože nesouhlasila s čistě odmítavým postojem bolševiků k Dumě [carský pseudo-parlament] a tvrdila, že i pseudo-parlament se musí využít jako pole působnosti pro stranu a že volby by měly sloužit jako nástroj k sdružování

pracující třídy. V otázce spolupráce s liberály se však s menševiky neshodla.

V roce 1908 musela Kollontajová kvůli policejnímu pronásledování uprchnout z Ruska do Německa, kde vstoupila do místní sociálnědemokratické strany a seznámila se s osobnostmi, jako Karl Liebknecht, Rosa Luxemburgová nebo Karl Kautsky. Pro stranu psala o sociálních a politických otázkách a agitovala mezi pracujícími v celém Německu. I přesto, že neusilovala o místo ve vedení strany, stala se brzy oblíbenou řečnicí a uznávanou politickou pisatelkou. Od vedoucích pozic se držela dál i v ruské straně, a to zejména proto, že se plně neztožňovala s politikou svých soudruhů.

Kollontajová sice měla, stejně jako každý aktivní člověk v revolučním hnutí, politické ambice, nikdy ji však nehnała kupředu touha po vysokých postech. Jak píše ve svém životopise, to „kdo jsem“ pro mě bylo vždy méně důležité než „co dokážu“, respektive „čeho můžu ze své pozice dosáhnout“.

Její zápal pro věc byl nejvíce viditelný v boji pro ni nejdůležitějším - boji za osvobození pracujících žen. Za svůj nejdůležitější úkol považovala získat pracující ženy v Rusku pro socialismus a pracovat na osvobození a zrovnoprávnění žen. I přes dlouhá léta v exilu Kollontajová stále udržovala kontakty se soudruhy a soudružkami z Ruska a na žádost soudruhů

z menševické frakce působících v Dumě dokonce sepsala návrh zákona o mateřské podpoře. To ji motivovalo k sepsání 600 stránkové studie na toto téma „Mateřství a společnost“. Základní návrhy a požadavky, které shrnula na konci této knihy, byly implementovány v prvních zákonech o sociálním pojištění v Sovětském Rusku v roce 1917.

Léta ve vyhnanství byla pro Kollontajovou velmi hektická. Cestovala po celé Evropě, v roce 1911 organizovala v Paříži stávkou žen v domácnosti proti rostoucím životním nákladům, v roce 1912 pomáhala organizovat stávkou horníků v Belgii a v tomtéž roce byla stranou vyslána do Švédska, aby

pomohla posílit antimilitaristické tendence ve Straně. Kromě toho působila také ve Velké Británii nebo v Itálii. Dohovorem pro ni však byl Berlín, jak píše, v Německu byly ideální podmínky pro vědeckou práci. Pak začala válka.

PROTIVÁLEČNÉ AKTIVITY

Kollontajová vždy, zejména v době vypuknutí První světové války, tvrdě odmítala válku jakožto zvěrstvo, šílenství a zločin a nikdy se neztotožnila s myšlenkou patriotismu, ať už ruského nebo německého. Ani v Německu, ani v Rusku však většina Sociálních demokratů její myšlenky nesdílela. V socialistickém boji proti válce tak zůstala s výjimkou Karla Liebknechta a několika dalších v podstatě sama. V srpnu 1914 s pomocí několika německých soudruhů uprchla se svým synem z Německa do Švédska, kde se okamžitě pustila do práce. Psala protiválečné texty, které tajně šířila do Ruska a dalších zemí, a hovořila na veřejných shromážděních. Švédští soudruzi, na rozdíl od německých, stáli pevně proti válce stejně jako, jak se později dozvěděla, vůdčí osobnosti ruské Strany - Trockij a Lenin.

Uprostřed tvrdé a důležité práce však byla jako jedna z prvních evropských socialistek za protiválečné aktivity zatčena a odvezena do věznice na izolovaný ostrov Kungsholm. Později byla vyhoštěna do Dánska, kde v politické práci pokračovala s ještě větší vytrvalostí. Od dánských Sociálních demokratů se však podpory nedočkala, navíc měla neustále v patách policii, a tak v roce 1915 emigrovala do Norska, kde společně se Šljapnikovem sloužila jako spojka mezi Švýcarskem, kde v té době sídlil Lenin, a Ruskem.

V té době se Kollontajová oficiálně přihlásila k bolševické frakci, která nejkonzistentněji vystupovala proti válce a patriotismu, a začala intenzivně komunikovat a spolupracovat s Leninem. Kvůli neshodám v sociálně-demokratické straně ohledně postoje k válce byla na stole otázka rozdělení strany a Kollontajová přirozeně pokračovala v práci jakožto členka nově vzniklé Bolševické strany.

Její text „Kdo vydělává na válce?“ se rozšířil v milionech kopií a byl přeložen do několika jazyků. Ve válečné době věnovala veškeré své úsilí protiválečné práci. Byla pozvána do Ameriky, aby zde přednášela o mezinárodním socialismu a i přesto, že cesta byla kvůli válce velmi nebezpečná,

pozvání přijala a v Americe strávila 5 měsíců, během kterých navštívila 81 měst v celých Spojených státech. Na jaře 1916 se vrátila do Norska, kde v pokračovala v organizační práci. Sdílela Leninův názor, že válka může být poražena jen revolucí. Brzy opět odjela spolu s dalšími soudruhy, mezi kterými byl například i Trockij, do Ameriky a intenzivně pracovala na vytvoření nové Dělnické internacionály. Intervence Spojených států do války však jejich úsilí zmařila.

Po Únorové revoluci, kdy se Rusové vzbouřili a svrhli cara, se Kollontajová v očekávání dalšího revolučního vývoje vrátila jako jedna z prvních politických emigrantek do Ruska. Přestože neměla doklady, podařilo se jí dostat se přes hranice, což popsala jako jeden z nejšťastnějších okamžiků jejího života.

ŘÍJNOVÁ REVOLUCE

Jak píše Kollontajová, revoluční období bylo obdobím masové akce bez hrdinů a vůdců. Byli to pracující, ať už v uniformě nebo v civilu, kdo řídil situaci a kdo nesmazatelně zapsal svou vůli do dějin země a lidstva. Třídní boj zuřil naplno na venkově i ve městech. Kollontajová měla jakožto členka bolševické frakce od prvních dnů naplno. Spolu se soudruhy vedla boj proti válce, proti liberální buržoazii a za moc sovětů [rad pracujících]. Přirozeným důsledkem bylo, že ji buržoazní tisk označoval za „šílenou bolševičku“. Tisk ji sice nenáviděl, ale zato byla velmi populární mezi dělníky a dělnicemi. Kollontajovou útoky tisku příliš nezajímaly, protože dle vlastních slov měla mnohem důležitější práci.

Jako nejdůležitější otázky se ukázaly vysoké životní náklady a rostoucí nedostupnost základních životních potřeb, což doléhalo zejména na pracující ženy. Kollontajová ve svých textech burcovala pracující ženy k boji proti válce a proti vysokým životním nákladům, což přineslo své ovoce. Prvního masového mítinku, který bolševici za Prozatímní vlády uspořádali, se zúčastnily tisíce lidí. Tlak na Kollontajovou a na bolševické soudruhy ze strany Prozatímní vlády a buržoazního tisku byl obrovský, pro Kollontajovou však bylo mnohem důležitější, že za ní stálo víc a víc soudruhů z řad spolustraníků i pracujících. V dubnu se stala členkou sovětského vedení, což byl de facto rozhodující orgán celého

hnutí, kde po dlouhou dobu působila jako jediná žena.

Na konci června byla vyslána stranou do Stockholmu, kde měla hovořit jako delegátka na mezinárodním kongresu, když se však dozvěděla o vypuknutí Červencového povstání a extrémních opatřeních, která Prozatímní vláda podnikala proti jejím soudruhům, rozhodla se i přes varování svých spolustraníků okamžitě vrátit do Ruska. Jak uvádí Kollontajová, zůstat v zahraničí zcela imunní vůči perzekucím Prozatímní vlády, zatímco její soudruzi sedí ve vězení, by považovala za akt zbabělosti. Na hranicích však byla zatčena a následně převezena do Petrohradu do vězení ve striktní izolaci. Čím více represí však Prozatímní vláda podnikala proti bolševikům, tím více rostl jejich vliv mezi lidmi. Dělníci protestovali za propuštění vězněných bolševiků. Kollontajová byla propuštěna z vězení měsíc před Říjnovou revolucí a pustila se do organizování hnutí pracujících žen. Byla svolána konference, která se konala v době svržení Prozatímní vlády a ustavení Sovětské republiky. Kollontajová byla v té době členkou Ústředního výboru a hlasovala pro ozbrojené povstání. Reprezentovala stranu také v různých státních institucích jako přechodný parlament nebo demokratický kongres.

Když se konečně dostavil výsledek tvrdé a náročné práce, proběhla Říjnová revoluce a byla ustavena Sovětská vláda, Kollontajová se stala jedinou ženou ve vládě a historicky vůbec první ženou, která se kdy stala členkou vlády. Od října 1917 do března 1918 byla ministryní sociálních věcí a také lidovou komisařkou. Hlavní náplní práce Kollontajové jakožto lidové komisařky bylo zlepšit situaci lidí zraněných ve válce, odstranit náboženské instituce ze státních škol, uvést do praxe systém samosprávy ve školách, sloučit sirotčince s dětskými domovy, aby se nedělaly rozdíly mezi dětmi v těchto institucích, zřídit ubytovny pro chudé nebo sestavit výbor složený pouze z lékařů, který měl vytvořit dostupný zdravotnický systém pro celou zemi. Z jejího pohledu bylo ovšem největším úspěchem úřadu lidového komisaře zřízení ústřední kanceláře pro mateřskou podporu. Návrh zákona byl Kollontajovou podepsán v lednu 1918 a hned poté vydala nařízení, kterým změnila všechny porodnice v domovy pro mateřskou péči, které byly pro všechny zdarma.

ALEXANDRA KOLLONTAJ A
FEMINISMUS

Kollontajová již od raného věku bojovala protispolečenským normám, které způsobují útlak žen (například domluvené sňatky). Na začátku 20. století, kdy se začala naplno angažovat ve stranické politice, si začala všimnat nedostatku zájmu o řešení ženské problematiky v sociálnědemokratické straně, zatímco buržoazní feministky již v Rusku za osvobození žen bojovaly. Kollontajová poznamenává, že z marxistického pohledu může osvobození žen nastat pouze změnou ekonomického systému a vytvořením nové, socialistické společnosti.

I přesto, že v tomto boji byla zcela sama, přesvědčovala soudruhy z dělnického hnutí a ze strany, aby ženskou otázku zakomponovali do svého programu. V letech 1906-8 se jí ovšem podařilo získat na svou stranu skupinu soudruzek, se kterými v roce 1907 založily první Spolek pracujících žen. Většina členek spolku se později stala významnými funkcionářkami v komunistické straně. V tomto roce se také jako ruská delegátka zúčastnila první Mezinárodní konference pracujících žen ve Stuttgartu. Zde se setkala s Clarou Zetkin, která konferenci předsedala a která ji stejně jako mnohé další marxistky inspirovala při budování hnutí.

V roce 1908 se v Rusku konal ženský kongres svolaný buržoazními feministkami, kterého se Kollontajová se skupinou pracujících žen zúčastnila, což vyvolalo v její straně odpor. Socialistické účastnice kongresu byly obviněny z kladení přílišného důrazu na čistě ženskou problematiku, ve straně zase neexistovalo pochopení pro důležitost role pracujících žen. Skupina Kollontajové však vytrvala a na kongresu vystoupila s vlastním programem, který se vymezoval proti buržoaznímu pojetí feminismu. Buržoazní feministky se v té době zaměřovaly téměř výhradně na zavedení volebního práva pro ženy, zcela ignorovaly třídní podstatu útlaku žen a požadavky pracujících žen. Kollontajová říká, že osvobození žen může nastat pouze odstraněním kapitalismu. Kapitalismus totiž vykořisťuje jak ženské, tak mužské pracující i přesto, že ženy musí čelit vícenásobnému útlaku a nerovnosti, které přináší patriarchální uspořádání společnosti (dodatečné břemeno v podobě péče o rodinu a domácnost, diskriminace ve společnosti, v podstatě nulová rozhodující pravomoc

v osobním životě...). Přestože tedy Kollontajová považovala osvobození žen za stěžejní téma své politické práce, nenazývala se feministkou, ale revoluční socialistkou.

Krátce před útekem z Ruska napsala knihu „Sociální základy ženské otázky“ - polemiku s buržoazním feminismem a zároveň výzvu Straně k vybudování silného hnutí pracujících žen v Rusku. Tato kniha sklidila obrovský úspěch. Psala také pro legální i ilegální tisk a zároveň se snažila přesvědčit soudruhy a soudružky ve Straně, aby si otázku osvobození žen osvojili. V cestě jí však stálo nepochopení a nezáměr stranických soudruhů. V roce 1914 na pokraji První světové války se však obě frakce, bolševici i menševici, konečně rozhodly toto téma uchopit. Začala vycházet 2 periodika pro pracující ženy, což Kollontajovou žijící v té době stále v exilu nesmírně potěšilo.

V praxi ženy po revoluci získaly rovná práva, i přesto ale stále čelily patriarchálnímu útlaku - bez autority v rodinném životě, zotročené prací v domácnosti a nesoucí celé břemeno mateřství, o to více po válce, kdy se mnoho žen ocitlo bez muže a musely tak navíc rodinu i samy živit, bylo tedy opravdu co dělat.

OSOBNÍ ŽIVOT

Pro Kollontajovou byly po celý život velkým tématem vztahy a láska, protože vztahy tak, jak v té době fungovaly (a koneckonců takhle fungují i dnes), neodpovídaly principům svobody, solidarity a rovnosti tak, jak za ně bojovala Kollontajová a celé socialistické hnutí. Na toto téma napsala více textů, pravděpodobně nejznámější z nich je „Cestu okřídlenému Erosu“, který byl vydán v roce 1923.

Kollontajová se v tomto textu zabývá otázkou lásky, respektive vztahu lásky k revolučnímu hnutí a transformaci milostných vztahů v socialistické společnosti. Hned v úvodu Kollontajová uvádí: „Spolu s vítězstvím komunistických principů a ideálů v oboru politiky a ekonomie musí se dokonati i revoluce ve světovém názoru, v citech, ve stavbě duše pracujícího lidstva.“ Kollontajová pracuje s otázkou „záhady lásky“, což je, jak píše Kollontajová, jev, k jehož řešení lidstvo přistupovalo v dějinách různě, tedy záhada zůstává, klíče se mění. Kollontajová říká, že odpověď na „záhadu lásky“ nalezneme jen v socialistické ideologii.

Jak už bylo řečeno na začátku, Alexandra Kollontaj se vzbouřila plánům svých rodičů na domluvený sňatek „z rozumu“ a vzala si muže, kterého milovala. Vždy pro ni však byla hlavní politická práce a v roli manželky a matky se cítila svázaná (Kollontajová říká „jako v kleci“). Po třech letech tak od manžela odešla, aby se mohla politické činnosti plně věnovat.

I Kollontajová však byla jenom člověk a i přes neúnavnou práci měla v průběhu života další vztahy, které určitým způsobem formovaly její pohled na problematiku lásky a rovnoprávnosti žen. V životopise Kollontajová píše, že si bohužel našla čas i na lásku. Bohužel, protože tyto zážitky a zkušenosti obnášely příliš mnoho starostí, zklamání a bolesti, a protože bezúčelně spotřebovaly příliš mnoho energie. I přes neustálou touhu po lásce a porozumění její vztahy často pohořely na tom, že v ní muži viděli pouze její ženský element a snažili se předělat její osobnost, aby vyhovovala jejich egu. Jak píše Kollontajová, čím více revolučních úkolů na ni čekalo, tím víc toužila po lásce, která jí však neustále přinášela zklamání.

POREVOLUČNÍ LÉTA
A PŘÍCHOD STALINA

V roce 1919 byla Alexandra Kollontajová vyslána na Ukrajinu, kde sloužila jako předsedkyně osvětového oddělení armády a během občanské války se jí povedlo zachránit 400 komunistek, které nechala odvézt z ohrožených oblastí poblíž Kyjeva. Poté, co na několik měsíců vážně onemocněla, přesunula se do Moskvy, kde si vzala na starost Řídící kancelář pro práci mezi ženami. Založila noviny pro komunistické ženy a pořádala ženské konference a kongresy. Podařilo se jí spolu s dalšími prosadit zákon legalizující potraty a na osmém kongresu Sovětů prosadila také návrh na dlouhodobou práci se ženami. V té době byla Kollontajová obklopená pracovitými a oddanými soudružkami z Řídící kanceláře a její práci podporovali také Lenin a Trockij.

Tehdejší sovětský zákon o manželství nebyl vlastně o nic progresivnější než stejné zákony, které existovaly v jiných demokratických zemích, ale i přesto otázky rozvodu nebo nemanželských dětí vyvolávaly ve společnosti (i ve straně) kontroverze. Ve straně se okolo této otázky zformovalo radikální křídlo. V otázkách

sexuality a morálky narážela na odpor soudruhů i soudružek a když během svého působení na diplomatické misi v Norsku ve 20. letech napsala dílo „Okřídlený Eros“, vyvolala tím obrovský rozruch. Kollontajová se ve svém psaní skutečně činila, kromě okřídleného Erosu napsala v Norsku také „jen“, jak uvádí ve své autobiografii) tři krátké novely „Cesty lásky“ a zpátky v Rusku knihu „Nová morálka a dělnická třída“ a socioekonomickou studii „Podmínky žen ve vývoji politické ekonomie“.

Během dvacátých let, zatímco se Leninovo zdraví zhoršovalo, začal Stalin jako generální tajemník postupně upevňovat svou moc, dosazovat na významné pozice své podporovatele a nenápadně se zbavovat opozice. Jak už jsem zmínila výše, Kollontajová byla v roce 1922 vyslána na diplomatickou misi do Norska. Bylo to vůbec poprvé v historii, kdy žena oficiálně působila jako velvyslankyně. Konzervativní tisk, který měl Kollontajovou již předtím „v oblibě“ zejména kvůli jejím radikálním a neobvyklým postojům k manželství a lásce, se do ní pustil s ještě větší vervou. To ji však neodradilo, naopak povzbuzovala k výraznějšímu zapojení do politické práce i ostatní ženy ve svém okolí. Kromě své velvyslanecké práce se stala také zmocněnkyní pro obchodní vztahy Ruska a Norska. V této roli si vytyčila za cíle de iure uznání Sovětského svazu a obnovení obchodních vztahů mezi Ruskem a Norskem, což se jí na přelomu let 1923 a 1924 také podařilo.

Diplomatická mise Kollontajové v Norsku byla na první pohled obrovským průlomem v postavení žen v politice, ve skutečnosti ji však Stalin tímto způsobem „odklidil“ z Ruska do exilu a pohodlně se tak až do konce jejího života zbavil oponentky ve straně. Emma Davis v Rebelovu průvodci Alexandrou Kollontajovou píše: „Rozhodnutí Kollontajové přijmout tuto pozici bylo pravděpodobně odrazem izolace a ústupu revolučního Ruska. Znamenalo to ale, že se stáhla z boje o zachování výdobytků v ženských právech v době, kdy je Stalin začal systematicky potírat.“

Trockij v roce 1923 zformoval ve straně frakci „Levá opozice“. Kollontajová s touto frakcí krátce spolupracovala, ale odmítla ji politicky podpořit s odvoláním na potřebu „jednoty strany“, za což ji její tehdejší partner Šljapnikov odsoudil jako kariéristku. Poté, co se však Stalin po Leninově

smrti (i přes Leninovo výslovné přání, aby byl Stalin z nejvyšších struktur odstraněn) stal jeho nástupcem ve vedení Komunistické strany a celého Sovětského svazu, začal se zbavovat všech Leninových nejbližších spolupracovníků, kteří by ho mohli na pozici moci ohrozit. Kollontajová byla jedinou, která Stalinovy čistky přežila. Její ideologický obrat byl tak pravděpodobně důsledkem pudu sebezáchovy, obav o osud vlastní rodiny a z dlouhých let v exilu a izolaci.

Kollontajová nijak neprotestovala proti patriarchálním zákonům a Stalinově ústavě, které byly přijaty ve dvacátých a třicátých letech a které sebraly ženám práva, která si vydobýly v době Říjnové revoluce s významným přispěním Alexandry Kollontajové. Kollontajová obhajovala své ústupky stalinismu takto: „Všechno se tolik změnilo. Co s tím já můžu dělat? Není možné jít proti aparátu. Co se mě týče, odložila jsem principy stranou a prosazuji politiku, kterou mi diktují, jak nejlépe dovedu.“ Její absolutní rezignaci na kritiku stalinistického režimu vidíme také v její autobiografii, kde před vydáním sama vyškrtala všechny potenciálně nebezpečné poznámky [původní verze se však naštěstí dochovala], a nakonec v odpovědi Trockému na jeho kritiku jejího posunu ke stalinismu tvrdě zpražila stranickou opozici. V dalším textu z roku 1946 o postavení žen v Sovětském svazu můžeme vidět její obrat také co se týče postoje k osvobození žen - Kollontajová ve zmíněném článku tvrdí, že přirozená povinnost ženy je být matkou a pečovat o domácnost.

ALEXANDRA KOLLONTAJ PRO DNEŠNÍ DOBU

Po celém světě vidíme, že i přes nepopíratelné dílčí úspěchy v boji za zrovnoprávnění máme do skutečného osvobození žen stále ještě velmi daleko. Myšlenky, kterými Alexandra Kollontajová na začátku dvacátých let tolik šokovala veřejnost i konzervativní tisk, se od její smrti (respektive od jejího odklonu od radikální politiky ke stalinismu v posledních letech života) z veřejného prostoru v podstatě vytratily a zejména volání po transformaci rodinných a milostných vztahů se dodnes setkává s nepochopením a kritikou, pro naprostou většinu lidí je odklon od tradičního formátu rodiny a vztahů i v dnešní době nepředstavitelný. Pro osvobození (nejen) žen je však

transformace rodiny a vztahů jednou z klíčových otázek, na kterou bychom jako marxistické a feministické hnutí neměli zapomínat.

I dnes čelíme akutnímu ohrožení ženských práv, jako jsou přísné zákony proti interrupcím, které platí v Polsku nebo některých státech USA a které se konzervativní síly po celém světě snaží prosazovat. Díky zákonu, který formulovala a prosadila právě Kollontajová, se Sovětský svaz stal první zemí na světě, která interrupce legalizovala. Celkový přínos Kollontajové pokrokům v ženských právech je obrovský, Kollontajová však vždy zdůrazňovala, že otázku osvobození žen nelze oddělit od otázek ekonomických a od boje proti útlaku a vykořisťování všech pracujících v kapitalismu. Kollontajová se snažila otázky marxismu a antikapitalismu vnášet do tehdejšího feministického hnutí a jako revoluční socialisté v tom musíme pokračovat i dnes.

Během první světové války Kollontajová, v té době žijící v Německu, jako jedna z mála tamějších socialistek po celou dobu důrazně protestovala proti zbrojení a proti válce a odsuzovala německé sociální demokraty za jejich podporu Německa, jakožto jedné ze stran bojujících v imperialistické válce. Na socialistickou tradici antimilitarismu a internacionalismu nesmíme zapomínat ani v dnešní době závodů ve zbrojení a imperialistických válek.

V neposlední řadě nesmíme zapomínat na nebojácnost a vytrvalost, s jakou Kollontajová navzdory kritice a nenávisti ze strany médií a navzdory perzekucím ze strany carského režimu i kapitalistických režimů v Evropě bojovala za osvobození pracující třídy a zejména pracujících žen. I přesto, že její postoje na sklonku života (zemřela v 80 letech v roce 1952) byly v rozporu s revolučně socialistickou politikou i s morálními principy, které celý život prosazovala, její dílo je pro současné marxistické i feministické hnutí důležité a v mnohém inspirativní. Odkaz Alexandry Kollontajové nám ukazuje, že je možné prosazovat myšlenky revolučního socialismu i v nepříznivých časech a že je nezbytné za tyto myšlenky bojovat nejen ve volbách, ale také na pracovištích, v ulicích, na všech frontách.

*Text byl podpořen
nadací Rosy Luxemburgové*

STRATEGIE OSVOBOZENÍ STARÉ A NOVÉ PŘÍSTUPY V PALESTINSKÉ LEVICI

RAMSIS KILANI

Po více než osmi měsících izraelské genocidy v Gaze palestinský odboj stále odolává.

V současnosti tomuto odboji dominují islamistické organizace. Vedoucí vojenskou a politickou silou v pásmu Gazy (a od ofenzivy 7. října stále více i mimo něj) je islamistické hnutí Hamás. Vojenské operace jeho ozbrojeného křídla, Brigád Izz ad-Dín al-Kassám, jsou často prováděny ve spolupráci s druhou největší militantní skupinou, Palestinským islámským džihádem. Ačkoli levicové organizace, jako je Lidová fronta pro osvobození Palestiny [Popular Front for the Liberation of Palestine – PFLP], jsou členy Joint Room for Palestinian Resistance Faction [V českém prostředí tato organizace nemá ustálený název, tedy jej do českého nepřekládám; pozn. překl.] - zformovaného v roce 2018 za účelem koordinace ozbrojeného odboje v Gaze - vojenský a politický vliv historických proudů palestinské levice je v současné době marginální

Nebylo tomu tak však vždy. V 70. a 80. letech 20. století byla PFLP, největší palestinská politická strana, která se sama označovala za marxisticko-leninistickou, známá a i nechvalně proslula po celém světě kvůli svým ozbrojeným operacím. Organizace vydávala arabsky psaný týdeník Al-Hadaf [Cíl] a měsíčník v angličtině PFLP Bulletin. Oba listy obsahovaly politické analýzy, teorii a zabývaly se také mezinárodními záležitostmi, sociálními otázkami a kulturou. Počet členů PFLP se jen v Jordánsku odhadoval na zhruba 5 000 a téměř polovinu z nich tvořili ozbrojení bojovníci. Organizace spravovala nemocnice, školy, poskytovala denní péči a další služby v Jordánsku i Libanonu. Můj otec a desítky tisíc dalších Palestinců v Gaze i mimo ni skutečně sympatizovali se sekulárními levicovými frakcemi v rámci Organizace pro osvobození Palestiny [OOP], která fungovala jako zastřešující uskupení pro palestinské frakce. Tyto levicové skupiny měly úzké vazby na palestin-

skou diasporu, komunistické strany a militantní organizace po celém světě.

V tomto článku tvrdím, že hlavní příčinou úpadku organizací palestinské levice v minulosti bylo především jejich upřednostňování vojenského přístupu, což je činilo závislými na strukturách OOP. Byrokratické soupeření mezi frakcemi OOP o financování a podporu ze strany režimů v regionu zužovalo prostor pro organizování se, což by mohlo uvolnit tvůrčí energii obyčejných lidí prostřednictvím boje zdola. Převaha stalinistických koncepcí „etapové“ revoluce, v níž národní boj měl vždy přednost před bojem za sociální osvobození od vykořisťování a útlaču, dusila revoluční dynamiku palestinského boje.

Dnes se otázky strategie znovu dostaly na povrch v důsledku arabských revolucí a kontrarevolucí od roku 2011, dramatické vojenské eskalace na Blízkém východě od ofenzivy vedené Hamásem proti Izraeli 7. října 2023, brutální izraelské reakce a ozvěn toho všeho

v rostoucím hnutí palestinské solidarity v západních zemích. Zejména v diaspoře roste nová palestinská levice, přičemž formace, jako je Hnutí palestinské mládeže, hrají roli při formování radikálních proudů v solidárním hnutí.

Podle revolučních socialistů Palestinci vždy měli - a stále mají - plné právo bránit se všemi prostředky imperialisty podporované sionistické osadnické kolonii, která okupuje jejich zemi a utlačuje je. V boji za svobodu by měli mít naši bezvýhradnou podporu. Naše solidarita s bojem utlačovaného lidu nás však nemůže zbavit nutnosti kritiky taktiky a strategie, kterou používají palestinské organizace. Opětovné přezkoumání historie a otevření kontroverzních debat v rámci palestinské levice nám může poskytnout důležitý zdroj informací, který nám pomůže poučit se z minulosti a vypracovat strategii osvobození od sionistického kolonialismu v současnosti.

POČÁTKY PALESTINSKÉ LEVICE

V 50. letech 20. století rostla popularita určité verze arabského nacionalismu na celém Blízkém východě a

v severní Africe. Tato ideologie považovala Araby za jeden národ („qawm“ v arabštině), který byl rozdělen uměle zavedenými hranicemi koloniální éry. V roce 1952 svrhli mladí vojenští

důstojníci v Egyptě, v roce 1958 pak i v Iráku, monarchie podporované Brity a egyptský vůdce Gamál Abdel Násir se stal zastáncem arabského nacionalismu. Násirovi se podařilo v roce

1956 znárodněním Suezského průplavu postavil politickou a ekonomickou výzvu starým imperialistickým mocnostem, Británii a Francii. Tento vývoj nahrával myšlenku, že „arabskou jednotu“ lze vytvořit prostřednictvím akcí radikálních nacionalistů v čele státu. V roce 1958 se Egypt a Sýrie dohodly na prvním velkém spojení arabských států, Sjednocené arabské republiky. Osvobození Palestiny bylo vyzdvihováno jako hlavní cíl arabského nacionalismu a mnoho Palestinců očekávalo od Násira postup proti Izraeli.

Palestinská levice vznikla z dvojí krize tohoto arabského nacionalismu. První krizový moment nastal v roce 1961, kdy se syrský stát odtrhl od Sjednocené arabské republiky, která vznikla pouhé tři roky předtím. Druhý a závažnější krizový moment se rozvinul se zničující porážkou arabských armád Izraelem v šestidenní válce v roce 1967. Vojenský neúspěch Egypta, Jordánska a Sýrie zpochybnil doktrínu, podle níž měla arabská jednotka osvobodit Palestinu. V této chvíli levicově nacionalistické ideologie, označované jako „marxistické“, začaly s „Násirovstvím“ soupeřit v podobě Arabského nacionalistického hnutí [v anglickém jazyce Arab Nationalist Movement (ANM); pozn. překl.] - panarabistické organizaci založené skupinou palestinských studentů na Americké univerzitě v Bejrútu v důsledku Nakby („katastrofy“) - násilného vyhnání přibližně 750 000 lidí nově vzniklým státem Izrael v roce 1948.

Podle palestinského sociologa Džamila Hilála se levicovní kritici Nasirismu ohlíželi po „všem, co bylo na trhu k dispozici“. Na tehdejší „trhu“ byly nejpopulárnější ideologie, které vynikaly v rámci národněosvobozenec-kého boje v Alžírsku a Vietnamu, k nimž mnozí Palestinci chovali velký respekt. Texty vůdčích osobností těchto protikoloniálních bojů - jako byli Mao Ce-tung, Che Guevara a Ho Či Min - byly hojně čteny a diskutovány. V této souvislosti získala v palestinské levici vliv stalinistická teorie etap [anglicky Stalinist stages theory; tento termín však není v anglické ani české akademické literatuře běžně používán; pozn. překl.]. Tato teorie tvrdila, že úlohou komunistů v národně osvobozenec-kých bojích je podporovat projekt budování národního státu domorodou kapitalistickou třídou a opatrně se vyhýbat riziku rozpadu spojení s kapitalisty tím, že se zdrží prosazování socialistické revoluce proti kapita-

lismu. Národní nezávislosti bylo třeba dosáhnout dříve, než by se na pořad dne dostal socialismus; první etapa, buržoazní revoluce, by musela být dokončena, než by mohla být zahájena druhá etapa, socialistická revoluce.

Mezi příznivci toho modelu národního osvobození byli dva zakladatelé ANM: George Habash, Palestinec, který zažil etnickou čistku ve vesnici Lydda během Nakby, a Wadie Haddad, jenž byl v roce 1948 vyhnán z vesnice Safad. Oba byli mladí panarabští lékaři a společně vedli lékařskou kliniku v jordánském Ammánu. Pomohli přeměnit palestinskou sekci ANM v PFLP sloučením s Frontou osvobození Palestiny a dalšími skupinami „fedajínů“.

Naproti tomu OOP byla původně založena jako produkt a nástroj Násira uprostřed regionálního soupeření v roce 1964. To se však změnilo po Násirově vojenské porážce v šestidenní válce a překvapivě úspěšné partyzánské operaci proti izraelské armádě v Jordánsku v bitvě u Karamehu, kterou provedla palestinská partyzánská skupina Fatah. Fatah později převzal OOP a transformoval ji, přeměnil ji v masové hnutí a učinil ji nezávislejší na Káhíře. Nově vzniklé levicové skupiny, jejichž vůdci dříve OOP odmítali, se k ní nyní připojily.

V důsledku toho se OOP v tomto období skládala z řady ozbrojených odbojových frakcí se sekulární ideologií. Největší z nich byla Fatah, který existoval již od 50. let, ačkoli vojenské operace zahájil až v roce 1965. Jeho politika byla založena na formě nacionalismu „watani“, který udržoval společnou palestinskou národní identitu odlišnou od panarabského nacionalistického projektu „qawmi“. Nacionalismus Fatahu měl za cíl reprezentovat všechny palestinské sociální vrstvy. To našlo odezvu u palestinské kapitalistické třídy, která potřebovala masové hnutí, aby mohla vést svůj boj za vytvoření palestinského národního státu, ale zároveň se snažila vyhnout ohrožení svých spojení se stávajícími arabskými kapitalistickými státy. Fatah se stal stranou palestinské buržoazie. Vůdčí osobnosti Fatahu, stejně jako jeho levicovní konkurenti v rámci této nově vzniklé OOP, měli zázemí v palestinské střední třídě a inteligenci žijící v exilu v arabských státech.

Fatah se hlásil k politice nevměšování se do záležitostí arabských států a odmítal myšlenku, že by se zapojil do politických bojů v jiných arabských

zemích. Naproti tomu PFLP považovala vměšování za nezbytné. Nedokázala se však zcela rozejít se svým panarabským zázemím a její koncepce vměšování nesměřovala k dělnickým revolucím a zničení kapitalistické státní mašinérie. Ideologická a organizační koncepce PFLP následovala příklad národně osvobozenec-kých hnutí třetího světa, jejichž radikální intelektuálové se orientovali na čínský a sovětský model státního kapitalismu jako na metodu vytváření hospodářského růstu a nezávislosti. Organizace nadále považovala národní osvobození za podmínku podpory palestinského odboje ze strany arabských vlád. To měl na mysli Habash, první generální tajemník PFLP, když převzal panarabské heslo, které původně formuloval předseda OOP Ahmad Šukejri: „Cesta do Palestiny vede přes Ammán, přes Bejrút, přes Káhíru a přes Rijád“, je zřejmé. Když revoluční socialisté vynesou stejné heslo, má zcela jiný význam – že revoluční boje dělníků a zbídačených lidí v zemích kolem Palestiny jsou zásadní pro vítězství palestinské revoluce.

CENA ZA ZÁVISLOST

OOP použila taktiku asymetrické války, aby se postavila mocnému izraelskému nepříteli. Rizika pro ty, kteří vedli obětavý (a často nutně tajný) ilegální odboj proti vojenské přesile nepřítele, však byla obrovská. Po vítězství Izraele nad arabským nacionalismem během šestidenní války se osadnicko-koloniální stát stal hlídacím psem imperialismu Spojených států v regionu. Palestinským politickým vůdcům hrozilo, že budou zavražděni nebo uvězněni v Palestině i mimo ni, a jejich organizace byly Izraelem a Západem kriminalizovány.

Po rozchodu s Násírem přijala OOP podporu nových státních aktérů, od monarchií v Perském zálivu až po postkoloniální Alžírsko, Vietnam a Kubu. Organizace se snažila finančně, vojensky a diplomaticky prosperovat tím, že čerpala z meziimperialistického soupeření mezi Washingtonem a Moskvou během studené války a také z regionálního soupeření mezi arabskými režimy.

Levé křídlo OOP nebylo výjimkou v závislosti na vnějším sponzoringu ze strany státních aktérů. Omar Mostafa k tomu poznamenává:

„PFLP sice správně odmítala názor, že některé arabské režimy jsou soci-

alistické, ale falešně rozlišovala mezi reakčními režimy, které se přizpůsobovaly imperialismu, a pokrokovými nacionalistickými režimy, které byly nuceny proti němu bojovat. Na základě tohoto rozlišení se PFLP spojila s řadou represivních arabských vlád, například s baasistickým režimem v Iráku a Asadovým režimem v Sýrii.

PFLP byla největší frakcí OOP nalevo od Fatahu, ale nebyla jedinou. Původně Demokratická lidová fronta pro osvobození Palestiny vznikla po rozkolu levicového křídla bývalých členů ANM a PFLP a organizovala se jako „pokrokové křídlo“ kolem časopisu Al-Hurrijá [„Svoboda“]. V roce 1969 se oddělila od PFLP na základě odmítnutí teorie rozlišující mezi reakčními a pokrokovými arabskými státy a organizace v roce 1975 oficiálně přijala název Demokratická fronta pro osvobození Palestiny [DFLP]. Její kritika PFLP zpochybňovala její vojenský přístup a zpočátku prosazovala přechod k plnohodnotné „lidové válce“ za osvobození prostřednictvím zvyšování „základního politického vědomí“ mas. DFLP se však nepodařilo udržet finanční nezávislost na arabských režimech, které teoreticky odmítala. Mamdouh Nofal, bývalý pokladník DFLP, v rozhovoru pro Al Džazíru prohlásil, že „DFLP dostávala v letech 1978 až 1980 z Libye měsíčně 1 milion dolarů, PFLP více než 1 milion dolarů a Hlavní velení [PFLP] 1,5 milionu dolarů“.

Přestože DFLP začínala jako levicové křídlo odštěpené od PFLP a odmítala teorii „progresivních arabských režimů“, přičemž stále lpěla na jiných slabínách, jako byla teorie etap. Po krizi, které OOP čelila v Jordánsku v roce 1970, kdy proti ní jordánská monarchie vedla brutální občanskou válku, došlo k prudkému posunu doprava. V roce 1973, jen několik let poté, co hovořila o svém záměru vytvořit sověty, DFLP poprvé představila program nazvaný „politika etap“, který prosazoval „nezávislou bojovou národní autoritu“, jinými slovy palestinský mini-stát v Gaze a na Západním břehu Jordánu. Následujícího roku přijal na zasedání Palestinské národní rady tento předstupeň „dvoustátního řešení“ vůdce Fatahu a OOP Jásir Arafat.

Politický ústup DFLP a Fatahu v této otázce byl tragickou a chybnou reakcí na vážnou porážku, kterou palestinskému národnímu hnutí způsobily události v Jordánsku v roce 1970. Postoj

regionálních států k palestinskému národnímu hnutí zůstal rozporuplný. Saúdská Arábie a Kuvajt tvrdily, že podporují OOP, ale zároveň finančně dotovaly jordánskou monarchii, která začala stupňovat útoky proti palestinským organizacím. Navzdory známým nestabilitě jordánského režimu a výzvám levicových palestinských stran v Jordánsku k ukončení reakční vlády krále Husajna se žádná z těchto organizací vážně nepřipravovala na možnost revolučního povstání proti monarchii v letech 1969-70. Mobilizace tisíců Palestinců a Jordánců směrem k masovému hnutí proti monarchii mohla zabránit bezprostřední hrozbě vyhnání palestinských partyzánů z Jordánska a otevřít cestu k osvobození Palestiny. Avšak místo toho, aby se PFLP zakotvila v palestinské a jordánské dělnické třídě, zaměřila se na únosy letadel - zmocnila se několika západních dopravních letadel a v září 1970 s nimi přistála v Jordánsku.

Když jordánský režim zahájil represe proti OOP s odůvodněním, že jde o reakci na únosy letadel, žádná z palestinských sil nebyla připravena. Vedení Fatahu, které se stále chtělo vyhnout urážce svých arabských sourozenců z vládnoucí třídy, souhlasilo s příměřím uprostřed bombardování, což králi Husajnovi jednoduše umožnilo posílit disciplínu ve své armádě. Nedošlo k žádným vážným pokusům získat armádní řady proti jejich nepopulárnímu vedení. Po měsících neustálých bojů byli palestinsti ozbrojenci poraženi a vytlačeni z Jordánska v době, která vešla ve známost jako „Černé září“. Údajně „radikálnější“ arabští vůdci nepřišli Palestincům na pomoc. Chris Harman ve své reportáži o jordánském bombardování palestinského odboje poznamenal: „Násir, dlouho samozvaný ‚vůdce arabské revoluce‘, zatím stojí stranou a doufá, že král zvítězí.“ Stejný postoj zaujal i Háfez al-Assad, diktátor Sýrie, který pasivně přihlížel.

Navzdory Stalinově diplomatické a vojenské podpoře vzniku Státu Izrael se Sovětský svaz stal pro OOP klíčovým opěrným bodem. Do roku 1970 poskytovali Sověti nejen peníze a informace, ale také vojenský výcvik, granátometry, miny a rakety. Zbraně směřovaly zejména k bojovníkům PFLP. Orientace skupiny na Sovětský svaz přesahovala rámec přijímání materiálních výhod; zahrnovala přijetí organizačních koncepcí, jako byl ústřední

výbor postavený na stalinském výkladu „demokratického centralismu“. V praxi se tento stalinský organizační model rovnal byrokratickému centralismu a podkopával vnitřní demokracii.

Sovětský svaz totiž usiloval o to, aby se organizace na něj napojené staly loajálními nástroji jeho vlastních zahraničněpolitických cílů. Zpráva sovětské tajné služby odhalila záměry, které stály za podporou partyzánů z PFLP: „Povaha našich vztahů s Haddadem nám umožňuje určitý stupeň kontroly nad činností sekce vnějších operací PFLP, [což nám umožňuje] uplatňovat vliv příznivý pro Sovětský svaz - a také dosáhnout některých vlastních cílů prostřednictvím činnosti PFLP při dodržení nezbytného utajení“. Závislost na Sovětském svazu znamenala přinejmenším určitou míru poslušnosti jeho pokynům a ideologickým imperativům.

LIMITY VOJENSKÉ NÁRODNĚOSVOBOZENECKÉ STRATEGIE

Levicové síly v OOP, čerpající inspiraci z guevarismu, kladly velký důraz na ozbrojený boj a revoluční voluntarismus. Leila Khaledová, členka kádru PFLP a jedna z únosců letadel v září 1970, ve své autobiografii zopakovala Guevarova slavná slova o úkolu revolucionářů: „Jako revolucionáři jednáme proto, abychom inspirovali masy a vyvolali revoluční převrat v éře kontrarevoluce“. Vyjadřuje se zde myšlenka, že revoluční vůle jednotlivců může změnit kontrarevoluční fázi v revoluční. Ozbrojený odpor byl považován za prostředek k dosažení revoluce. Khaled si představovala strategii osvobození Palestiny, která vycházela z příkladu ozbrojeného boje v jiných koloniálních kontextech: „Musíme se naučit napodobovat naše alžírské bratry.“ Podobně PFLP tvrdila, že Vietnamská fronta národního osvobození „dokázala, že [pouze] pomocí vzorce partyzánské lidové války jsme schopni čelit imperialismu s jeho technologickou, ekonomickou a vojenskou převahou“. Mnohé síly v rámci palestinské levice právem odmítly logiku Fatahu spočívající ve falešné diplomacii, politických ústupcích a neplodných kolech jednání s izraelskou koloniální mocností. Ghassan Kanafani, spisovatel a přední člen PFLP, tato nerovná jednání známě popsal jako „rozhovor mezi mečem a krkem“. Jak však správně

poznámenal Jabra Nicola, významný palestinský revoluční socialista, téměř výhradní zaměření na vojenskou strategii znamenalo, že levicoví kritici Fatahu upustili od potřebného zapojení se do bojů zdola, které by vedly aktivistické palestinské organizace. 22 Ozbrojený odpor působil jako náhražka projektu masové účasti na procesu národní emancipace. Jabra, píšící pod pseudonymem „A Said“, v článku nazvaném „Teze o revoluci na arabském východě“ shrnul své chápání „příčin palestinské porážky“:

1. Neschopnost vedení uznat v teorii i praxi regionální [na Blízkém východě a severní Africe] dosah revoluce; oddělení boje za „osvobození Palestiny“ od boje proti všem arabským režimům za proletářskou socialistickou revoluci na arabském východě jako celku, která jediná může porazit imperialismus a sionistický Izrael.

2. Přijetí teorie „postupné revoluce“ a teorie „primárních a sekundárních rozporů“ podřizující třídní boj „určitému období národní jednoty“, a tedy považování arabských režimů a jejich vládnoucích tříd za spojence v boji proti imperialismu a boji proti Izraeli, nikoli za třídní nepřátele, proti nimž je třeba bojovat a které je třeba svrhnout.

3. Přijetí teorie „ohniska“, která klade téměř výhradní důraz na vojenský aspekt boje a odmítá uznat potřebu celoarabské revoluční vůdčí organizace a [potřebu] podříditi vojenské operace politické strategii a politickému vedení. Nevyvinula tedy žádné úsilí o politizaci mas v různých arabských zemích a jejich mobilizaci k revolučnímu boji nejen za „osvobození Palestiny“, ale i za osvobození celého arabského Východu od imperialistické nadvlády a od arabských vládců a režimů, jejichž prostřednictvím [imperialismus] dominuje. Její důraz na oddělení palestinského boje od místního boje v arabských zemích ji vedl k takové politice vůči arabským masám, že dokonce demoralizovala a znepřátelila jordánské a libanonské masy, mezi nimiž působila a měla svou základnu.

Logika jejich zaměření na partyzánský boj vedla levicové síly v rámci OOP k tomu, aby vojensky soutěžily s Fatahem prostřednictvím zavádění stále velkolepějších ozbrojených operací. Avšak i vojensky nejradikálnější křídlo revolučního nacionalismu vidělo v činnosti mas pouze nástroj k budování národního státu, místo

aby vidělo možnost, že obyčejní lidé dosáhnou vlastního sebeosvobození převzetím kontroly nad výrobními prostředky. Tento postoj lze skutečně vyčíst ze zakládajícího dokumentu PFLP z roku 1967, který vyzýval masy, aby plnily svou úlohu jako pomocníci ozbrojeného odporu:

Masy (ó, synové našeho hrdinného lidu!) jsou dechem života bojovníků a právě jejich zapojení do boje zajišťuje dlouhodobé vítězství. Lidová podpora bojovníků na všech úrovních v každé zemi tvoří základ skutečného, pevného a stupňujícího se boje a vytrvalosti, která roste, dokud nepřítel neerozdrtíme.

Podle této perspektivy masové aktivity poskytují podmínky, které umožňují činnost malé skupiny militantů. Spíše než aby dělníci rozvíjeli vlastní schopnost revoluční samosprávy, očekává se od nich, že budou působit především jako podpora vojenských operací partyzánských organizací.

OD PUŠKY K OLIVOVÉ RATOLESTI

Po porážce palestinských ozbrojených frakcí v Jordánsku silami krále Husajna v září 1970 byla OOP nucena opustit zemi a přesunout se do Libanonu, kde brzy zabředla do libanonské občanské války. Ta se ukázala být klíčovým bodem ve vývoji palestinské levice. Během svého působení v Libanonu vytvořila OOP kvazistátní útvar, což vedlo k byrokratizaci a institucionalizaci jejích frakcí, včetně těch levicových. To se dotklo i PFLP, která rovněž získávala finanční prostředky prostřednictvím kanálů OOP. Politický aktivismus podléhal „profesionalizaci“, byrokratické struktury se rozvíjely a zvyšovala se jejich materiální závislost na finančních prostředcích OOP a státních sponzorech. Tato byrokratizace „nenápadně ovlivnila akceschopnost PFLP a představovala překážku pro změnu“, protože jakákoli taková změna by „ohrozila zavedené pozice v organizaci“. Kromě toho byrokratická struktura také představovala nástroj, který mělo vedení k dispozici, aby mohlo vykonávat silnější kontrolu nad členstvím ve frakci. Proto potřeba PFLP udržovat integraci v rámci institucí OOP a byrokratizace jejích struktur podporovala konzervativní přístup vedení PFLP.

Rozsáhlá korupce v OOP ovlivňovala její levicové proudy prostřednictvím systému rozdělování financí mezi

frakce, což také institucionalizovalo soutěž mezi nimi o prostředky od státních dárců. V konečném důsledku kontroloval rozpočet organizace výkonný výbor OOP, rozhodování a kontrola rozpočtu se stále více soustředily pod vedení vůdce Fatahu Jásira Arafata, který je využíval jako nástroj politického vlivu. PFLP opustila výkonný výbor v reakci na první kroky OOP směřující k přijetí dvoustátního řešení, tzv. desetibodový program z roku 1974, ale o sedm let později se do něj opět vrátila. Eroze vnitřní demokracie v OOP se odrazila i v Palestinské generální federaci odborových svazů, ve které se po roce 1981 nekonaly vnitřní volby a její vedení bylo vybíráno na základě stranického jmenování. Fatah určil šest z dostupných křesel, tři připadla PFLP a o zbývajících třech křeslech rozhodovaly ostatní levicové strany. V průběhu 80. let ztratily část své váhy také nezávislé noviny, které byly dříve důležitým prostředníkem autonomie levicového křídla v rámci OOP. V roce 1984 přestal vycházet anglicky psaný Bulletin PFLP. Jeho nástupcem se stal dvouměsíčník Democratic Palestine, který však nepřežil ani deset let. Poté, co v roce 1986 přesunul své sídlo do Sýrie, podléhal týdeník PFLP Al-Hadaf cenzuře Asadova režimu. Vedení OOP stále působilo z exilu a na aktivitách v okupované Palestině se výrazněji nepodílelo. V roce 1982 se ústředí OOP přesunulo do Damašku a Asadův režim se stal „jejím hlavním regionálním partnerem“. Před polovinou 70. let, kdy levicové frakce OOP začaly hrát roli v okupované Palestině, byla jedinou tamní frakcí OOP malá Palestinská komunistická strana.

Vypuknutí první intifády v roce 1987 obrátilo pozornost na okupované pásmo Gazy a Západní břeh Jordánu. Palestinci se izraelské okupaci bránili masovými mobilizacemi, generálními stávkami a občanskými organizacemi, které fascinovaly obyčejné lidi po celém světě. Samosprávné výbory organizovaly protesty, stávky a fyzický odpor proti izraelským okupačním silám, také zakládaly tajné zdravotnické a vzdělávací systémy. Roli těchto lidových výborů oslavovaly některé složky vedení palestinského hnutí v Gaze a na Západním břehu Jordánu. V komuniké vydaném 28. května 1988 vyzvalo Unified National Leadership of the Uprising [organizace, která nemá v českém jazyce ustálený název, jednalo se o organizaci, která koor-

dinovala protesty, akce a strategie vůči izraelské okupaci; pozn. překl.] Palestince, aby „prostřednictvím lidových výborů vybudovali aparát lidové samosprávy“. Vznikala potenciální alternativa k sebezpojetí OOP jako „jediného zástupce“ palestinského lidu, i když levice nebyla v povstání dobře zakotvena.

Je zřejmé, že OOP pod vedením Fatahu by se tomuto vývoji bránila. Nebezpečí, že bude nahrazeno alternativním vedením vznikajícím zdola v Gaze a na Západním břehu, tlačilo Arafata k dalším jednáním s Izraelem a USA. To mohl být rozhodující moment pro revoluční levicovou alternativu. Nicméně přestože PFLP byla schopna vybudovat svou buňku v okupované Palestině prostřednictvím ilegální organizací, její byrokratizované vedení v exilu zůstalo svázáno s OOP. Proto zaujalo nejednoznačný postoj k Arafatově politice a toto postavení ho odcizilo její základně v Gaze a na Západním břehu Jordánu. Revoluční energie první intifády nebyla udušena pouze byrokratickým nutkáním Fatahu ke spolupráci a kompromisu. Rozhodující roli při porážce povstání sehrála také historická fragmentace palestinské dělnické třídy izraelským osadnickým kolonialismem a vysídlením milionů Palestinců. Stávky a masové mobilizace zdola způsobily izraelské vládnoucí třídě velké problémy a vyvolaly vojenskou i politickou krizi. Samy o sobě však tyto boje nedokázaly paralyzovat a rozbít izraelský stát, který nadále fungoval díky ochotě židovských Izraelců nahrazovat palestinskou pracovní sílu a pokračující vojenské a ekonomické pomoci USA.

Od poloviny 90. let vedlo vytvoření Palestinské samosprávy jakožto nástroje okupace na základě dohod z Oslu k upevnění a institucionalizaci procesu normalizace mezi OOP a Izraelem. Ve svých prohlášeních se PFLP i DFLP od počátku stavěly proti Oslu a PFLP dokonce iniciovala a vedla alianci „Fronta odmítnutí“ proti dohodám z Oslu, k níž se připojila i DFLP. Avšak závislost struktur PFLP na OOP je zanechala nedostatečně vybavenými - ideologicky, organizačně i finančně - k tomu, aby mohly skutečně jednat v souladu se svým odmítavým postojem.

Hamás se objevil jako nový konkurent v boji o palestinské vedení mimo rámec OOP. V letech 1988-1989 PFLP stále zaznamenávala masivní nárůst počtu členů, který se však v

roce 1991 dramaticky zpomalil. O rok později se růst zastavil zcela. Řada členů PFLP přešla k Hamásu, protože v něm viděla novou, perspektivní organizaci. Popularita PFLP klesla na pouhých 3 % v roce 1995, kdy vedení OOP po zahájení dalších kol jednání s Izraelem podepsalo dohodu z Taby, známou také jako „Oslo 2“. Podle Palestinského centra pro politiku a výzkum veřejného mínění [Palestinian Center for Policy and Survey Research] dosáhla v roce 2006 celková podpora Hamásu mezi palestinskými voliči 38,6 %, zatímco Fatahu 42,1 %. Ve stejném průzkumu získala PFLP jen 4,4 %, zatímco DFLP 1,2 %. Nejnovější průzkum Palestinského centra pro politiku a výzkum veřejného mínění, dokončený v prosinci 2023, zjistil podporu Hamásu 43 procent, Fatahu 17 procent a PFLP pouhé 1 procento.

Žádná z levicových frakcí v OOP nebyla širokou částí palestinských obyvatel vnímána jako konzistentní a nezávislá alternativa k Fatahu, vakuum místo toho vyplnily islamistické strany.

Palestinská levice se po Oslu nedokázala vzpamatovat ze svého pádu v posledních několika desetiletích. Nicméně strategické a politické otázky, které její vzestup a úpadek vyvolal, hrají v současné palestinské politice stále svou roli. V současné době se vedoucí síly národního odporu do značné míry identifikují s politickým islamem, ale palestinské osvobozenec-ké hnutí stále čelí podobným výzvám, s jakými se potýkaly sekulární nacionalistické a levicové frakce OOP v období od 60. do počátku 90. let 20. století, včetně otázek spoléhání se odboje na vojenskou strategii a jeho závislosti na regionálních státních sponzorech.

Hlavním státním sponzorem palestinských odbojářů se v posledních několika desetiletích stal Írán. Jak již bylo uvedeno, PFLP a DFLP v Gaze jsou členy Joint Room for Palestinian Resistance Faction, který je součástí Íránem vedené Osy odporu, neformální politické a vojenské koalice vytvořené Íránem s jeho spojenci a podporovanými skupinami na Blízkém východě. Populární levicový intelektuál Nizár Banát před svým zavražděním rukou palestinské samosprávy položil v jednom ze svých videí řečnickou otázku: „Odkud máte rakety, které chrání Gazu?“ Jeho pointa adresovaná neislamistickým frakcím byla, že Palestinci by měli být vděční za to, že

Írán poskytuje zbraně některým z odbojových sil.

Jako vždy jsou však s íránskou podporou hnutí odporu spojeny určité podmínky. Když Hamás během syrské revoluce odmítl poskytnout bezpodmínečnou podporu diktatuře Asada, která je na straně Íránu, Írán snížil svou finanční podporu ze 150 milionů dolarů na necelých 75 milionů dolarů. Když palestinský Islámský džihád odmítl vyjádřit solidaritu s Íránem podporovaným hnutím Hútů v Jemenu, byly jeho finanční prostředky odpovídajícím způsobem kráceny a přesměrovány na dnes již zaniklé hnutí Sabírín, šíitskou organizaci v Gaze. Islámský džihád nakonec vyhověl.

V posledních letech vedení Hamásu žijící v exilu v Kataru rovněž projevilo známky toho, že chce jít cestou, kterou již vytyčilo vedení Fatahu a historické vedení OOP: přizpůsobit se západním mocnostem a mezinárodnímu státnímu systému. Základní je, že v roce 2017 to znamenalo úpravu Charty Hamásu - základního dokumentu skupiny - a odstranění formulace, která by vylučovala dvoustátní řešení. Upravená charta z roku 2017 rovněž akceptovala existenci palestinského státu v hranicích okupovaných palestinských území z roku 1967. Představitelé Hamásu navíc v dubnu 2024 zopakovali svůj závazek k „dočasnému“ kompromisu o dvou státech.

Hamás zůstává organizací zmítanou řadou vnitropolitických a třídních rozporů. Přesto je jeho stranická základna a vojenské křídlo v Gaze odhodláno pokračovat v odporu. Odolnost politické základny i vojenské organizace Hamásu - navzdory obrovskému rozsahu vražedného izraelského útoku - překvapila jak jeho nepřátele, tak jeho příznivce.

OZVĚNY V DIASPOŘE

V souvislosti s tím, jak se Mezinárodní hnutí solidarity s Palestinou po ofenzivě Hamásu 7. října a genocidní invazi Izraelců do Gazy rozrostlo do dosud nepředstavitelných rozměrů, se znovu objevily staré spory o strategii osvobození.

V důsledku opakovaných etnických čistek v Palestině od roku 1948 tvoří komunity palestinské diaspory miliony lidí po celém světě. Ty se liší svým sociálním složením, místem původu a zeměmi, z nichž uprchly. Tomu odpovídají i jejich konkrétní

zkušenosti s historickými a současnými problémy, kterým čelí Palestinci v Gaze, na Západním břehu Jordánu, v „Palestině roku 1948“ [tj. v oblasti, kterou si od Nakby oficiálně nárokuje Izrael], v Jordánsku, Libanonu, Sýrii, ve státech Perského zálivu a v dalších oblastech Blízkého východu. Spory a konflikty ohledně postojů k Hamásu a OOP, arabským revolucím i následným kontrarevolucím a strategiím palestinského národního osvobození tak často propukají i v rámci komunit diaspor a hnutí solidarity.

To by nemělo být žádným překvapením. Exilové komunity jsou domovem starých kulturních tradic, ale vyznačují se také vnitřními kontrasty. Staré struktury OOP stále existují na Západě a v čele komunit v diaspoře často stojí exiloví příslušníci kapitalistické třídy nebo dlouholeté stranické kádry. Některé z nich podporují diplomatické a finanční vztahy s těmi arabskými státy, které jsou spojeny s jejich politickými stranami. V některých ohledech se politické struktury v diaspoře podobají miniaturním modelům OOP. Vzhledem k tomu, že exilové politické formace působí již desítky let, mnohé z nich si zachovaly rysy, které hrály větší roli před vznikem Hamásu a ustavením Palestinské samosprávy. Některé z nich stále považují OOP za „jediného zástupce palestinského lidu“ - jak ji nazývá OSN i Liga arabských států - a považují se tak za jediné zástupce svých palestinských diaspor. Mnohé z těchto exilových politických struktur však čelí potížím s udržováním své organizace, někdy dokonce ztrácejí vlastní následovníky, kteří se nejsou schopni s těmito historickými skupinami ztotožnit jinak než na abstraktní úrovni.

Slibné nové formace palestinské diaspor jsou v posledních letech na vzestupu, zejména během hnutí Black Lives Matter v roce 2020 a po vzestupu hnutí solidarity, když se Palestinci vzepřeli vystěhování a etnickým čistkám v Jeruzalémské oblasti Šejch Džarrá. Příkladem může být Hnutí palestinské mládeže v USA, Kanadě a Británii a Palästina Spricht [Palestina mluví] v Německu. Obecně platí, že tyto politické struktury byly iniciovány druhou a třetí generací Palestinců v diaspoře. Politické postoje, které aktivisté v těchto skupinách zaujímají na základě nějaké nejasné představy o palestinské identitě, se nutně liší. Například Hnutí palestinské mládeže uvádí: „Bez ohledu na naše odlišné politické, kul-

turní a sociální zázemí usilujeme o oživení tradice pluralitního přístupu k naší věci“. Veřejně organizace zdůrazňuje svou nezávislost, to že nepřísluší k žádné palestinské straně, stejně jako snahu o obnovu hnutí za osvobození Palestiny prostřednictvím zapojení se do bojů po boku dalších utlačovaných skupin. Její webové stránky například dokumentují její aktivity v rámci solidarity s protestujícími proti ropovodu Dakota Access Pipeline a její snahu najít souvislosti mezi palestinským bojem a zkušenostmi původních obyvatel Severní Ameriky s genocidou a útlakem.

Stejně jako v jiných skupinách mladých aktivistů je podíl studentů obvykle vysoký. Mnozí z těchto palestinských aktivistů byli socializováni jako migranti v západních zemích, než se začali politicky organizovat jako Palestinci. Jiní aktivní členové těchto skupin migrovali na Západ teprve nedávno, prchali např. před syrskou občanskou válkou, v důsledku zničení palestinského uprchlického tábora Jarmúk. Otázka státní příslušnosti k palestinskému odboji má konkrétní rozměr pro ty aktivisty, kteří byli svědky tvrdého zásahu proti tomuto táboru velitelství PFLP s cílem bránit Asadův režim.

V těchto formacích se samozřejmě objevují i výzvy týkající se jiných otázek, včetně soupeřících vizí svobodné Palestiny a tlaků na formy separatismu založené na nejasném pojetí palestinské identity. Navíc ti nejprozíravější palestinstí aktivisté již pochopili, že i kdyby se jim nějakým způsobem podařilo zorganizovat celou svou komunitu v imperialistické zemi, ve které žijí, nestačilo by to k podstatnému oslabení podpory Izraele ze strany tohoto státu.

V těchto souvislostech se obvykle objevují diskuse o taktice jednotné fronty. Zcela pochopitelně, vzhledem k výše vysvětleným historickým zradám, panuje mezi palestinskými aktivisty rozšířený strach z tzv. normalizace: budování vztahů se sionisty a okupanty. Při pokusech o rozšíření solidárního hnutí se diskutuje o tom, jak rozlišovat mezi taktikou jednotné fronty, jejímž cílem je oslovit základnu dělnických organizací, a aktivitami, které normalizují zrazení palestinské věci.

Jednou z nejnaléhavějších debat, do kterých se socialisté zapojují během probíhajících masových protestů proti izraelské genocidě v Gaze,

je otázka, jak se vztahovat k jiným hnutím a bojům, zejména k dělnickému hnutí. V posledních měsících proběhly inspirativní dělnické akce na zastavení dodávek zbraní do Izraele. Na prvomájových demonstracích po celém světě se solidarita s Palestinou stala jedním z klíčových hesel. Někde se k protestům dělníků připojili propalestinští účastníci pochodů, jinde dělníci a odboráři sami vznesli propalestinské požadavky. V několika částech světa se dělníci a aktivisté vzepřeli zákazům palestinských vlajek ze strany vlastní odborové byrokracie. Do těchto konfliktů a politických zkušeností se stále více zapojuje nová, mladá generace palestinských aktivistů.

Budování solidárního hnutí zakořeněného v dělnické třídě je obzvláště důležité vzhledem k rostoucím státním represím a policejním zásahům proti celosvětovému palestinskému solidárnímu hnutí, jak ukázaly studentské tábory v USA, Francii, Německu a Nizozemsku. Uprostřed brutálních státních útoků probíhají intenzivní diskuse o tom, jakou adekvátní taktiku zvolit proti těmto represím. Autonomní metody bojovnosti a tajných akcí se v těchto podmínkách mnohým líbí, zejména těm, kteří se inspirovali ozbrojeným guerillovým odporem Palestinců. Kromě toho jsou aktivisté nuceni zaujmout stanovisko k otázkám vojenského boje ze strany vlády a mediální demonizaci všech forem palestinského odporu. Výměna raket a bezpilotních letounů mezi Izraelem a Íránem, stejně jako blokáda mezinárodní lodní dopravy v Rudém moři ze strany Hútiů, odstartovala nové kolo diskusí o tzv. ose odporu.

Analýza historických i nedávných událostí s cílem zaujmout fundovaný postoj ke strategiím směřujícím k osvobození Palestiny je pro Palestince i pro solidární hnutí v zahraničí nezbytností. Pochopení debat o vztahu mezi ozbrojenými akcemi a masovými hnutími v minulosti může pomoci objasnit strategii do budoucna. Jak bylo nastíněno výše, zkušenosti historických formací palestinské levice ukazují, že tajné činy několika málo profesionálů nemohou nahradit kolektivní sílu masové aktivity a masové solidarity.

Diskuze o guerillových taktikách se zdaleka neomezují jen na aktivistickou scénu. Švédský marxistický ekolog a spisovatel Andreas Malm je známý tím, že obhájuje strategie přímých akcí pro klimatické hnutí. V souladu s tím v nedávné analýze genocidního útoku

Izraelců v Gaze vyslovil domněnku, že partyzánské operace vedené Hamásem 7. října byly dosud největším úspěchem palestinského hnutí a zastínily i první intifádu. Bashir Abu-Manneh, který vyučuje palestinskou a izraelskou literaturu, odpověděl Malmovi prostřednictvím článku v Jacobinu, kde ho správně obvinil, že „ignoruje, že První intifáda byla největším sebeorganizovaným masovým antikoloniálním hnutím v palestinských dějinách a že donutila Izrael k bezprecedentním politickým ústupkům“. Malmova neozbrojená propaganda činu souvisí s ozbrojenou propagandou činu ze strany guerill, protože obě vycházejí z hlubokých pochybností o potenciálu a síle organizované dělnické třídy.

Přesto Bashir Abu-Manneh nepředkládá o mnoho více alternativ; demoralizován genocidním krveprolitím v Gaze navrhuje, aby palestinské solidární hnutí mělo považovat boj za otázku mezinárodního práva, které nerozlišuje mezi utlačovatelem a utlačovaným, kolonizátorem a kolonizovaným. Ozbrojený odpor Hamásu podle něj nepřinesl nic jiného než zkázu a porážku. Z internacionalistického hlediska tento argument selhává. Situace v Gaze je zničující, ale genocidní praktiky Izraele předcházely říjnu 2023. Již v roce 2018 prohlásila OSN pásmo Gazy za „neobyvatelné“ kvůli izraelskému obléhání. Izraelem není páchaná pouze odvěta za 7. říjen, ale spíše jej využívá jako ospravedlnění své touhy po vymazání Gazy. Tato touha má totiž v izraelské politice velmi dlouhý rodokmen; v roce 1992 premiér Jicchak Rabin řekl: „Přál bych si, abych se jednoho dne probudil a zjistil, že se Gaza potopila do moře.“ Intenzita útoku izraelských sil na palestinské civilisty navíc zdaleka není naprosto ojedinělá; mezi červnem a srpnem 1982 Izrael zabil v Libanonu přes 17 000 lidí, údajně jako „odvetu“ za pokus o atentát na izraelského velvyslance v Londýně.

Palestinský autor Toufic Haddad vysvětluje, že před 7. říjnem bylo palestinské národní hnutí „v nezáviděníhodné situaci, kdy jeho věc byla po částech rozměškována vnitřními rozpory a svěrací kazajkou dohod z Osla“, což bylo ještě umocněno „arabskými normalizačními dohodami s Izraelem a skutečností, že nikdo nehnal Izrael k odpovědnosti“. Nyní však izraelský útok po 7. říjnu

vyvolal bezprecedentní celosvětové hnutí solidarity, kdy se protestující v Jordánsku, Egyptě a Maroku dostali do konfliktu s režimy svých zemí. Kromě Blízkého východu a severní Afriky došlo k velkým mobilizacím na podporu Palestinců také v centrech západní imperialistické aliance, včetně USA, Velké Británie, Francie a Německa.

Podobná dynamika se objevila během druhé intifády, která vypukla v září 2000. Spíše než s masovým organizováním zdola, které bylo vidět během první intifády, byla druhá intifáda spojena s elitářskými vojenskými operacemi. Přesto však vyvolala solidární akce studentů v Egyptě, které byly později považovány za první známky organizování zdola, jež vedly k egyptské revoluci v roce 2011 a otřásly jedním z nejsilnějších pilířů podpory izraelského státu a imperialismu mezi arabskými režimy.

Zásadním faktorem současné situace je vojenská odolnost palestinského odporu. To nyní uznávají jak izraelští vojenští analytici, tak i rostoucí část izraelského obyvatelstva. Navzdory drtivé převaze v palebné síle a vojenské technice, jakož i horlivé podpoře nejmnocnějších států planety, se izraelské armádě nepodařilo „vyhladit“ Hamás. Neporazila ani palestinské hnutí. Naopak, Hamás obnovil politickou kontrolu v oblastech Gazy, které údajně izraelské síly dobyly před několika měsíci, což vede izraelské představitele k tomu, že předpokládají „vleklou bitvu“ a předpovídají, že se jejich silám nepodaří dosáhnout vojenských cílů do roku 2026 nebo 2027.

I když argumentujeme proti strategii založené pouze na vojenských akcích, nemůžeme popřít skutečnost, že ozbrojený odpor vyvolal šokové vlny ve státech v centru západního imperialismu. Zkušenosti z minulosti však ukazují, že ozbrojený boj nemůže nahradit internacionalismus dělnické třídy a moc, kterou mají pracující v rukou proti globálnímu systému kapitalismu a imperialismu. I když je tato síla v současné době na Blízkém východě potlačována, je jisté, že právě v oblasti kolem Palestiny mají dělnická hnutí největší šanci vychýlit rovnováhu ve prospěch revoluce proti izraelskému státu a vytvořit podmínky pro trvalé odstranění sionistické válečné mašinérie. Jak již mnoho let tvrdí jiní autoři tohoto časopisu, zejména egyptská dělnická třída má potenciál masivně prohloubit krize způsobené

palestinským bojem jak pro izraelský stát, tak pro USA a jejich západní spojení. Egyptští dělníci mají sílu ohrozit stabilitu egyptského vojenského režimu, který je klíčovým kanálem imperialistického vlivu v regionu.⁵¹ V době psaní tohoto článku diktatura polního maršála Abdela Fattáha el-Sísího stále prosazovala klid v egyptských ulicích i na pracovištích, přičemž využívala nástroje brutální represe. Přesto ho stále pronásleduje zkušenost egyptské revoluce v roce 2011, která měla důležitou, organickou vazbu na palestinský boj a solidaritu egyptského lidu s okupovanou Palestinou.

Palestinská levice se nikdy vážně nepokusila o důslednou strategii organizování s cílem rozvíjet sebeorganizaci a moc dělnické třídy, ať už v historické Palestině, v širším regionu nebo v palestinské diaspoře. Historické levicové formace se nedokázaly odpoutat od myšlenky, že cestu k národnímu osvobození palestinského lidu od osadnického kolonialismu otevrou spíše hrdinské činy ozbrojené menšiny než vlastní aktivita milionů lidí.

Jak jsem se snažil ukázat prostřednictvím této historické analýzy vzestupu a porážky palestinské levice, krize, které čelila během první intifády, byla krizí vedení. Vedení palestinských levicových organizací se opíralo o elitářské ozbrojené operace a podporu arabských států. Během intifády neexistovala žádná revoluční strana zakotvená v dělnické třídě, která by mohla nabídnout jasnořivou alternativu ke kapitulaci OOP.

Bezpodmínečná podpora veškerého palestinského odporu musí být doprovázena vážnými debatami o tom, jak může být odpor nejúčinnější a jak může nakonec dosáhnout osvobození. Potřebujeme diskusi o chybách, kterých jsme se dopustili v minulosti, a dialog o tom, které strategie mohou být úspěšné. Potřeba strategického budování revolučních stran - v okupované Palestině i mimo ni - schopných čelit úkolu svržení sionistického kolonialismu roste každým dnem, kdy pokračuje genocida palestinského lidu.

Z anglického originálu, otištěného v časopise International socialist journal 183 - léto 2024 přeložil Matěj Červenka. Originál zde:

<https://isj.org.uk/strategies-for-liberation-old-and-new-arguments-in-the-palestinian-left/>

PUTINOVA PROPAGANDA TVÁŘÍ V TVÁŘ UKRAJINSKÉ OFENZÍVĚ

LEV KADIK

„Šest útoků OSU odraženo: Ministerstvo obrany o situaci v Kurské oblasti. Jednotky ruské armádní skupiny „Sever“ pokračovaly v potírání nepřítele, který se vklíní na území pohraničí Kurské oblasti. V průběhu útočných akcí byly poraženy jednotky deseti brigád OSU u Darina, Zeleného Šljachu, Nižního Klinu, Novoivanovky, Plechova a Sverdlikova v Sudžanském rajonu.“

Tuto zprávu zveřejnil 24. října 2024 v nejbližším možném překladu zpravodajský web Kurské oblasti „Drug dlya Druga Online“. Při následné dešifraci tato krátká zpráva z neznámého zdroje ukazuje jednu ze stránek ruského propagandistického zpravodajství o ukrajinské invazi do Kurské oblasti Ruska.

MALÝ VELKÝ NEPŘÍTEL

Tato zpráva je napsána ve stylu Stalinova propagandistického pracoviště z druhé světové války, Sovinformburo - neomalená, přímá a agresivní. Přesto nese dvojznačné poselství. Ve třetím měsíci ukrajinské invaze na mezinárodně uznané ruské území z něj vyzařuje optimismus: vojáci odrazili řadu nepřátelských útoků.

Při absenci rozhodného vítězství nad útočícím nepřítelem se v něm

píše, že Rusko „pokračuje v potírání nepřítele.“ Tento jazykový vzorec se lépe hodí ke zprávám o velkolepých ofenzívách sovětské armády v letech 1943-1944. Pak však v téže větě dochází k jazykovému obratu, který zlehčuje nepřítele, jenž byl jen o pár slov dříve rozdrčen. Čtenář se náhle dozvídá, že nepřítelem se právě „vklíní“ do jakýchsi bezvýznamných „pohraničních“ částí Kurské oblasti.

Další věta znovu otáčí s tím, že porážku utrpěly jednotky deseti brigád, čímž zvětšuje ukrajinského nepřítele. Závěrečná věta činí sdělení poněkud směšným - „rozdrčení“ a „porážka“, která postihla tak hrozivého nepřítele, se udála kolem pouhých 6 vesnic jednoho z okresů Kurské oblasti.

V jedné krátké zprávě byly ukrajinské síly a rozsah událostí dvakrát bagatelizovány i zveličeny. Další ruské médium - Komsomolskaja pravda -

jedno z nejpoučlivějších v zemi, šlo ještě dál. Ve stejný den jako „Drug dlya Druga“ označilo ukrajinské vojáky za „teroristy“ a zveřejnilo ohromující seznam ukrajinských ztrát, způsobených v Kurské oblasti od začátku invaze - 25,9 tisíce mužů, 175 tanků, 92 bojových vozidel, 989 obrněných bojových vozidel, 681 automobilů, 224 děl, 38 samohybných raketometů (z toho 9 HIMARS) a asi „6 dalších samohybných raketometů americké výroby“, 9 AA raketometů, 55 EW stanic, 11 protibaterijních radarů, 3 AA radary a 22 dalších vozidel.

Tato zjevně přehnaná čísla říkají, že za dva měsíce na malém bojišti Ukrajina ztratila 3,5 % svých potvrzených ztrát tanků, které utrpěla v celém konfliktu, a třetinu všech svých potvrzených ztrát obrněných bojových vozidel (IFV, APC, AFV). Uvedené ztráty

HIMARS převyšují potvrzené ztráty [2 zničené, 2 poškozené] více než dvojnásobně.

V návaznosti na to, jak Umberto Eco pojímá fašistickou propagandu [nepřátelé jsou zároveň příliš silní i příliš slabí], se ruská média při bagatelizaci ukrajinských vojáků jako „teroristů“ při nedostatku výrazného pokroku na bojišti snaží přesvědčit veřejnost, že tito „teroristé“ jsou velmi silní a nebezpeční.

„NENAFUKOVAT SITUACI“

Ruské úřady hodnotí bezprecedentní skutečnost, že ukrajinské síly od 6. srpna letošního roku obsadily a stále drží kus mezinárodně uznaného ruského území v Kurské oblasti, jak jinak než jako invazi. Od počátku ukrajinské ofenzívy se snaží snižovat závažnost událostí.

Jak informovalo ruské exilové médium Meduza, třetí den Kreml dokonce nařídil kontrolovaným médiím, aby „situaci nenafukovala.“ Propagandistická mašinérie dostala také pokyn, aby příliš nemluvila o Kurské jaderné elektrárně. A moc toho nenařadí. Důraz by se podle Meduzy měl klást na jednotu lidí a pomoc, kterou

úřady, zejména Putin, obyvatelům Kurské oblasti poskytují.

Hlavní internetový zpravodajský portál RBK označil události za „útok na Kurskou oblast“ a obchodní deník Kommersant je rovněž označil za „útok“. Další obchodní deník - „Vedomosti“ je označil za „boje“.

Ruská státem kontrolovaná televize se řídila pokyny a události v Kurské oblasti také nenazvala „útokem“, ale ukázala mnoho zpráv o tom, jak ruští lidé pomáhají uprchlíkům evakuovat se z pohraničních okresů Kurské oblasti. Slovo „uprchlíci“ také nebylo použito. Evakuaci ruští představitelé a média nazývali „přesídlením“.

Přesto se ruským médiím nepodařilo snížit pozornost veřejnosti k ukrajinské invazi. Průzkum veřejného mínění provedený výzkumnou institucí Levada Center ukázal, že události v Kursku se pro Rusy staly v srpnu tím, co si nejvíce zapamatovali, na základě 40 % odpovědí na otevřenou otázku. Kurská invaze se držela na prvním místě v průzkumu, který Levada Center zopakovala v září, přičemž klesla na 12 %. Zprávy o invazi se mísily s obecným proudem zpráv o válce na Ukrajině, přičemž stále zůstávaly v popředí zájmu veřejnosti.

„ZNÁMÉ OKOLNOSTI“

Nejprve 7. srpna označil Vladimir Putin zprávy o invazi za „další masivní provokaci kyjevského režimu“. Během několika následujících dnů se zformoval vzorec reakce ruských úřadů na ukrajinskou ofenzívu. Začaly se chovat, jako by došlo k přírodní katastrofě.

Po několika dnech vyhlásily výjimečný stav v Brjanské, Kurské a Belgorodské oblasti. Teprve po týdnu vyhlásil ředitel FSB Alexandr Bortnikov v Kurské oblasti režim „protiteroristické operace“. Stejně tak se postupovalo při útoku na synagogy a kostely v Dagestánu letos v červnu.

Dvanáctého srpna, týden po zahájení ukrajinské ofenzívy, se Putin v televizi setkal s gubernátory Brjanské, Kurské a Belgorodské oblasti. Hodinová přehlídka kontroly nad situací však propadla. Kurský oblastní gubernátor Alexej Smirnov prozradil ohromující počet lidí, kteří mají být evakuováni z pohraničních okresů oblasti - 180 000 osob, a pak si více než hodinu stěžoval, že nemá ponětí, co se v jeho regionu děje. Putin byl s jeho zprávou viditelně nespokojen.

Nový ruský ministr obrany Andrej Bělousov uspořádal 20. srpna další televizní setkání se svými náměstky. Tam je jmenoval do funkcí v Koordinační radě pro otázky bezpečnosti pohraničních území, vytvořené o týden dříve. Svým zástupcem v tomto byrokratickém orgánu jmenoval generálplukovníka Unus-Beka Jevkurova, bývalého prezidenta severokavkazské Ingušské republiky. Tato zpráva však nepřinesla žádné vyjasnění. Jevkurov se stal třetí vojenskou osobou této hodnosti, která byla zodpovědná za odražení ukrajinského útoku.

Dne 2. září se Vladimir Putin na své cestě na návštěvu Mongolska setkal se studenty školy v Republice Tuva. Hovořil s nimi o ukrajinské invazi vzdálené téměř 5 tisíc kilometrů. Nazval ji „známými okolnostmi“. Ujistil děti, že ruská armáda udělá vše pro to, aby se život tamních dětí vrátil do normálu. Invazní ukrajinské síly označil za „bandity, kteří vlezli na území Ruské federace“.

Putin i jeho média se snaží ukrajinskou invazi zlehčovat, označují ji za nepřístojnost, o které se nesmí otevřeně mluvit na veřejnosti.

ŽÁDNÁ VLASTENECKÁ MOBILIZACE

Putin ani nikdo z jeho podřízených nevyzval Rusy k „vlastenecké válce“ na „obranu vlasti“. Zvěsti o nové možné vlně mobilizace se nikdy neplnily.

Místo toho ruská armáda vyslala do Kurské oblasti brance, které podle zákona nebylo možné použít na frontě. Ruská opoziční média informovala, že branci byli vysláni z několika vzdálených regionů - Murmanska u Barentsova moře, Kaliningradu na Baltu a Irkutska na Sibiři. Podle zpráv ruských nezávislých médií byly jednotky, které nyní bojují proti Ukrajincům, převeleny také z různých částí fronty na Ukrajině. Objevily se také zprávy o použití speciálních protiteroristických jednotek FSB v Kurské oblasti.

„Reakce ruských úřadů na ukrajinskou ofenzívu je chaotická“ - řekl v srpnu Pavel Kudjukin, bývalý docent ruské Vysoké školy ekonomické žijící v Moskvě - „úřady nemají jasnou představu, co dělat. Informace, které lidé dostávají, jsou krajně rozporuplné. Ruská společnost však na invazi nereaguje ani žádnou vlasteneckou mobilizací. Protivládní nálady jsou také na hony vzdálené. Společnost je letargická.“ Někteří se

však zorganizovali, aby uprchlíkům pomohli.

Lidé z neformálních opozičních organizací v čele s bývalými prezidentskými kandidáty Jekatěrinou Duncovovou a Borisem Naděždinem zorganizovali celonárodní sbírku a distribuci humanitární pomoci uprchlíkům.

Putin slíbil uprchlíkům finanční pomoc ve výši 25 tisíc rublů (asi 250 eur), ale ne každý ji mohl kvůli nechvalně známé ruské byrokracii dostat. Podle Smirnovovy zprávy Putinovi zůstalo na území okupovaném Ukrajinou asi 2000 civilistů z regionu, převážně seniorů, kteří byli považováni za nezávěsné.

K polovině října se počet pohřešovaných podle ruského Vyšetřovacího výboru snížil na 770 osob. Během ruské protiofenzívy se na územích vyskytlo 268 osob, které ruská armáda zajala zpět, a 101 osob našla policie v uprchlických táborech. Osud zbývajících se stal předmětem propagandistického snažení.

TRŽNĚ ORIENTOVANÝ PATRIOTISMUS

Dne 14. října ruská „ombudsmanka“ Tatjana Moskalkovová v rozhovoru tvrdila, že ukrajinské síly převedly na Ukrajinu „více než tisíc“ obyvatel Kurské oblasti, a obvinila Ukrajinu z porušení Ženevské konvence.

Ruská média také neustále obviňují ukrajinské vojáky z páchání zvěstev na okupovaných územích. V prvních dnech invaze Kremlem kontrolovaná média rozšířila nepotvrzenou zprávu o vraždě těhotné Niny Kuzněcovové nějakým neznámým ukrajinským vojákem. Další široce medializovaná zpráva se týkala mladé zdravotnice z Kurska Darji Konnové, která přežila útok dronu na její sanitku. Její řidič a další záchranář zemřeli. Dron ruská média identifikovala jako ukrajinský.

Nedávno agentura RIA Novosti, součást vládní propagandistické mašinerie Russia Today, rozšířila zfalšované video, o němž se tvrdilo, že je staženo z bojové kamery zabitého ukrajinského vojáka. Video ukazovalo údajnou vraždu neozbrojených civilistů.

Přesto nedošlo k žádné vlastenecké mobilizaci na obranu „matičky Rusi“ před útočícím nepřítelem. Nedávno opoziční emigrantské médium Versta zveřejnilo reportáž z moskevské náborové stanice. Novinář hovořil s

personálem stanice a některými dobrovolníky, kteří se přišli přihlásit. Personál uvedl, že dobrovolníci se začali hromadně objevovat (asi 500 denně) poté, co začala ukrajinská invaze.

Ale jen pár týdnů předtím moskevský starosta zvýšil regionální náborový bonus na tučnou prémii 1,9 milionu rublů (18 tisíc eur). Pokud voják vydrží rok, mohou výplaty dosáhnout 5,2 milionu rublů (asi 48 tisíc eur). Rovněž 31. července Putin zvýšil federální bonus na dvojnásobek - ze 195 tisíc rublů (1,85 tisíce eur) na 400 tisíc rublů (3,80 tisíce eur). Většina dobrovolníků pocházela z jiných částí země, kde jsou prémie několikanásobně nižší. Dobrovolníci novinářům sdělili řadu důvodů, které je motivovaly k tomu, aby šli bojovat na Ukrajinu. Snaha odrazit útočníky z Kurské oblasti byla některými z nich zmiňována, ale pouze v kombinaci s jinými důvody. Většina z nich - finanční.

DEMOBILIZACE PROSTŘEDNICTVÍM PROPAGANDY

Ruské úřady se prostřednictvím své propagandistické mašinerie snaží veřejnosti namluvit, že události v Kurské oblasti jsou bezvýznamné a že je mají pod kontrolou. Využívají média k demobilizaci mas a snaží se ve společnosti vyvolat pocit odloučení od války.

Obraz vytvářený kremelskými médii však není konzistentní. Nevytváří a ani nemůže vytvářet dojem naprosté kontroly nad tím, co se děje, protože aktéři jako gubernátor Smirnov ji nejsou schopni přesvědčivě demonstrovat. To zase dává důvod hodnotit reakci ruských úřadů jako chaotickou.

Zároveň zprávy z Kremlem kontrolovaných médií o údajných „zvěstvech“ ukrajinských vojáků nezpůsobují nárůst počtu lidí, kteří se chtějí pomstít nepříteli tím, že se přihlásí do boje. Touha vstoupit do armády je motivována možností vydělat si značné peníze.

Z toho lze vyvodit následující závěr - Putinova propaganda není nástrojem ideologické indoktrinace. Právě naopak - jejím cílem je stimulovat pasivitu. Jediným podnětem k aktivitě jsou peníze.

V době dokončování tohoto článku byla ukrajinská ofenzíva už částečně potlačena a na straně Ruské federace nastoupily jednotky Severní Koreje. Z anglického originálu Posle. media přeložil a upravil Jan Májíček

ÚSVIT VŠEHO

PETR DVOŘÁK

Koncem roku 2023 vyšel český překlad vskutku přelomové publikace *Úsvit všeho* Davida Graebera a Davida Wengrowa. Jak praví citát C. G. Junga, který autoři vytkli na samotný začátek dotyčné knihy: „Žijeme v čemsi, čemu Řekové říkali *kairos* - v příhodné době pro „metamorfózu bohů“, tj. fundamentálních principů a symbolů.“ Anglický originál se stal okamžitě po svém vydání v roce 2021 skutečným bestsellerem a vyvolal v akademickém světě řadu protichůdných emotivních reakcí.

Kniha přináší skutečně „revoluci“ nejen ve výzkumu prehistorie, ale i v oblasti teorie a metodologie sociálních věd obecně a v neposlední řadě i co se týče politických konsekvencí předkládaných teorií [reálně nelze tyto úrovně ve výkladu – především v jeho úvodní filosoficko-historické části – oddělit].

Jedná se o politicky angažovanou vědu v tom dobrém slova smyslu. Není divu, je to výsledek dlouholeté spolupráce antropologa a aktivisty hlásícího se k anarchismu Davida Graebera [1961-2020] a komparativního archeologa zaměřujícího se na předovýchodní problematiku Davida Wengrowa [nar. 1972]. Předmluvu napsal Wengrow sám, neboť Graeber tři týdny po dokončení textu náhle zemřel. David Graeber byl ideovým lídrem hnutí Occupy Wall Street bojujícího proti majetkové nerovnosti v USA a je považován i za autora známého sloganu „We are 99%“. Svoje politické názory vyložil v článku z roku 2011. *Úsvit všeho* je vlastně snahou podložit tyto vize vědeckou analýzou.

Autoři zvolili poněkud provokativní podtitul *Nová historie lidstva*, ač samozřejmě neslibují – a ani nemohou – podat vyčerpávající výklad pravěkých struktur a procesů. To však nic nemění na tom, že přichází s novým, neotřelým pohledem. Ano, nová a převratná je právě perspektiva – a tomu odpovídá i výběr faktů a především způsob, jak jsou interpretována [často se jedná o zjištění nedávná, která dosud nepronikla ani mezi odbornou veřejnost, jindy o objevy již poměrně starého data, ale dosud téměř nepovšimnuté a nedocenené]. Závěry řady výzkumů, a platí to již o posledních několika desetiletích, skutečně odporují zaběhnutému narativu. Ke složení nového, pravdě bližšího obrazu lidské prehistorie bude potřeba shro-

mážit a ověřit obrovské množství dat a především změnit teoretický přístup k celé problematice.

ODHALENÍ PŘEDPOKLADŮ „IDEJE POKROKU“

Graeber s Wengrowem se proto pouští do kritiky samotných předpokladů našeho chápání obecných dějin. V první řadě je třeba si uvědomit, že „vyprávění o minulosti“ nejen utvářejí kolektivní identitu etnické či náboženské komunity, ale především to, že v hierarchizovaných společnostech slouží vládnoucí skupině [třídě, vrstvě apod.] jako nástroj legitimizující její panství.

Pro období prehistorie, kde je málo konkrétních (natož písemných) dokladů, plní v moderní západní společnosti tuto úlohu schémata sociální evoluce. Jejich platnost je velmi těžké být jen nahodit – protože ono malé množství nálezu bez historického kontextu je obtížné interpretovat, o sociální realitě vypovídají jen nepřímo a nikoli jednoznačně.

Osa obvyklého liberálního i levicového pohledu na dějiny lidstva vyrůstala tradičně z „ideje pokroku“. Přitom se jedná zcela jasně o konstrukt, o striktně dobové a třídně podmíněnou sociální teorii. V žádném případě nelze v dějinách hovořit o přímém jednosměrném pokroku a motorem změn nemusí být ekonomický či technologický pokrok. Zde bych odkázal na práci Georgese Sorela *Iluze pokroku*, jejíž nedávné české vydání jsem recenzoval v předminulém čísle časopisu *Solidarita*. Idea „sociálního pokroku“, tak jak ji obvykle chápeme, je skutečně striktně historicky podmíněná, je to ideologický výtvar „bojující buržoazie“, tedy progresivní třídy deroucí se k moci. Ostatně nelze nevidět, že v éře vítězné buržoazie tato

teorie záhy „ochládá“ a v průběhu 20. století se „pokrok“ relativizuje.

Řečená identifikační schémata [v zásadě jakási moderní, pseudovědecká mytologie lidstva] však zůstala v platnosti. Stala se běžnou intelektuální výbavou obyvatel Západu vštěpovanou nám již v průběhu školní výuky. Je proto krajně obtížné z tohoto modu myšlení vystoupit. Graeber a Wengrow nás k tomu ale explicitně vybízejí. Přitom předesílají, že neexistují žádné železné zákony historické nutnosti. Jediné „zákony“ [říkejme jim spíše trendy] jsou ty, které si sami vytváříme.

OSVÍCENSKÝ MODEL: ROUSSEAU NEBO HOBBS?

V první řadě zavrhuje predevolucionistické přístupy k řešení otázky, jak se zrodila civilizace, stát a soukromé vlastnictví. Lidé určitě nikdy nežili ve „stavu rajske nevinosti“, jak se tvrdí v knize *Genesis*. Tuto vizi převzal a v sekularizované formě rozvinul jak známo Rousseau. Je však třeba zdůraznit, že Rousseau vůbec netvrdí, že tento stav skutečně někdy existoval – podnikl prý jenom „myšlenkový experiment“, aby mohl lépe osvětlit podstatu problému! Jenomže pokud neměl pravdu Rousseau, byl k ní snad blíže Thomas Hobbes se svým pesimistickým pohledem na lidskou přirozenost?!

Graeber a Wengrow zavrhuje obě tyto protikladné alternativy. Mají k nim v zásadě tři kategorie výhrad:

1. jednoduše nejsou pravdivé – odporují většině novějších poznatků o lidské prehistorii.

2. mají strašně politické důsledky. Absurdní hledání historického „původu nerovnosti“ totiž téměř vždy skončí u představy blízké Rousseauově, že rovnost byla možná pouze

v malých pravěkých tlupách [známý závěr: „všichni si byli rovni, protože byli všichni stejně chudí“].

3. dělají historii nezajímavou, schematickou, deformovanou – a tím mrtvou a neschopnou hovořit k dnešku! Je tak zablokována možnost myslet společenskou změnu. Autoři publikace slibují mnohem zajímavější a hlavně z hlediska budoucích perspektiv lidského rodu nadějnější příběh.

Zásadním problémem dneška není „nerovnost“ [ta tu byla vždycky], ale

její míra a hlavně skutečnost, že v naší společnosti se dá majetek přímočaře převést na politickou moc a naopak, což ve většině historicky existujících společností takto jednoduše nefungovalo!

DOMORODÁ KRITIKA EVROPSKÉ SPOLEČNOSTI 17. STOLETÍ

Dalším krokem, k němuž autoři publikace přistupují, je vystopovat předpoklady pojetí sociální evoluce

jako řady společensko-historických stádií. Tato myšlenková konstrukce vzešla podle jejich mínění z konzervativního odporu vůči osvícenské kritice evropské civilizace, která byla zase silně inspirována severoamerickými domorodými pozorovateli evropské civilizace, jako byl v recenzované publikaci hojně zmiňovaný a citovaný huronsko-wendatský předák Kondiaronk, který sám z iniciativy a v doprovodu zchudlého francouzského aristokrata barona Lahotana navští-

vil Montreal, New York a Paříž. Lahotan s ním pak vedl rozhovory o jeho dojmech a postřezích z těchto pozorování, které vydal roku 1703 pod příznačným názvem *Pozoruhodné hovory s divochem*, který měl zdravý rozum a cestoval. Tento Lahotanův spis se těšil v tehdejší Francii značné popularity a každý tamější intelektuál jej musel znát.

Kritika evropské civilizace z úst příslušníků recentních archaických společností nebyla až dosud správně chápána. Jejich argumenty byly často z rasistických pozic bagatelizovány jako irelevantní a prostoduché. Dnes převládá opačný extrém: představitelé multikulturních studií mnohdy přistupují k domorodému myšlení a kultuře téměř v posvátné úctě přesvědčení o její hlubokomyslnosti. Je však třeba si uvědomit, že tito lidé stejně jako my a stejně jako lidé pravěku nebyli ani ďáblové ani andělé. Byly to nedokonalé bytosti z masa a kostí – a tak musíme chápat i jejich názory.

Obě strany dialogu si nemohly navzájem porozumět. Důvodem bylo ale odlišné pojetí svobody, nikoli rovnosti. Domorodí Američané 17. století pohlíželi na Evropany jako na otroky svých vůdců. Možná by se dalo říci - systému, který sami vytvořili v dobré víře, že jim bude sloužit a ulehčí jim život. Bohužel, stal se pravý opak.

Kondiaronk se pohoršuje nad rozdělením bohatství v evropské společnosti, které podle jeho mínění vede k nesvobodě. Evropané na něj působí nepřírozně, strojeně, mají strach ze zákonů, jež si sami neuložili, pachtí se za spoustou podivných, zbytečných potřeb, nechávají se svazovat společenskými konvencemi. Dějiny dobývání Ameriky Evropany jsou plné případů, kdy se mnozí z nich dostali do zajetí domorodců. Později když uprchli nebo byli propuštěni, rozhodli se po krátkém pobytu pro návrat do „divočiny“.

ZÁVĚRY

Autoři nás tedy nenechávají na pochybách, že lidé pravěkých i recentních tzv. primitivních společností byli svobodnější než občané dnešních tzv. západních demokracií, kteří musí čelit nejen ekonomickému tlaku a ideologické manipulaci, ale proti nimž vládnoucí vrstva neváhá mnohdy použít nevybíravé donucovací prostředky, nevyjímaje mnohdy ani přímé fyzické násilí. Opájíme se iluzí formální ekonomické a politické svobody a výše uve-

dené jevy chápeme jako „nutné zlo“ – ve smyslu: bez omezení osobní svobody a ústřední vlády v civilizačním projektu zkrátka pokračovat nelze! To nás prý učí celé dějiny lidstva. Graeber a Wengrow dokazují na řadě příkladů, že tato perspektiva je nejen zjednodušující, ale zcela mylná.

Autoři samozřejmě uznávají, že velká část dějin lidstva je našemu poznání nedostupná. Rozhodně však odmítají - jak to bylo dosud obvyklé - chápat sociální realitu tohoto období jako nějaký statický monolit s nálepkou „prvobytně pospolná společnost“. Zcela logicky podotýkají, že ani tehdejší sociální realita nemohla být prostá náhlých zvratů, slepých vývojových uliček a určitě i tehdy došlo uvnitř dotyčných komunit k celé řadě „regresů“, ač nemáme možnost o těchto událostech nic konkrétního zjistit. Písemné prameny zcela chybí a hmotná kultura, kterou studují archeologie a antropologie, poskytuje pouze obecný obraz převažujících dlouhodobých tendencí.

Dějiny jsou pro Graebera a Wengrowa nepřetržitou hrou, jevištěm, na němž homo ludens experimentuje s nejrůznějšími formami společenské organizace. Samozřejmě, že pravěké společnosti postrádaly jakoukoli větší míru „komplexity“. Na druhou stranu se nejednalo o žádné malé vysoce mobilní tlupy lovců. I v této době musel jistě probíhat vývoj společenských struktur a politické změny. Archaické společnosti nám připadají statické, protože neznají historický čas v našem slova smyslu. Jejich vývoj byl často spíše cyklický. To platí nejen o způsobu života, pracovních a volnočasových aktivitách, ale do jisté míry určitě též o sociálních poměrech. Autoři přicházejí s hypotézou, že politické uspořádání se mohlo měnit i periodicky, dokonce v průběhu ročního cyklu. Střídala se tak období centralizovanější sociální organizace s prvky represivní kontroly s obdobími radikální decentralizace společenství.

Autorská dvojice nabourává celou řadu zažitých mýtů o lidské prehistorii. Na příkladech z kolébek zemědělství dokazují, že jeho rozšíření neznamenalo počátek soukromého vlastnictví ani nezvratný krok k „nerovnosti“. Většina raných (a i některé pozdější) zemědělských společností byla bez hierarchie, také mnohá z nejstarších měst byla organizována dosti rovnostářsky. Naopak lovecko-sběračské společnosti mohou být i poměr-

ně přísně hierarchické, jak dokládá případ kanadských sběračů, kteří si dokonce udržovali otroky (na rozdíl od zemědělců ze severní Kalifornie). Většina z těchto společností měla obrovské mechanismy, jak zabránit zbytečnému abnormálnímu hromadění majetku a moci v rukou několika málo rodů. Je jisté, že lidé se jen neradi zříkali své svobody a snažili se i v případech nutnosti nastolení centrální nadvlády (zpočátku ji obvykle chápali jako dočasnou) eliminovat její autoritářské tendence.

Je třeba ocenit styl autorů, který je stejně jako jejich přístup k předmětu výzkumu velmi vtipný a provokativní. Často používají ironii. Pro obeznáměného čtenáře jsou srozumitelné hlavně sarkastické narážky na pseudovědecké apologetické práce, např. z pera byznysmena Yuvala Noaha Harariho.

Mnozí kritici poukazují na to, že práci chybí metodologické ukotvení a že vzorek dat není standardizován. Autoři prý pomíjejí ideologickou nadvstavbu, tedy v případě archaických společností náboženství a mytologii. Ty však nejsou nutně primárně dané a nepodmíněné, ale vyrůstají ze sociální reality, byť zde působí i aspekty přírodní a psychologické povahy.

Ale vraťme se k úvodnímu citátu C.G. Junga o době příhodné pro metamorfózu bohů. Kapitalismus se skutečně vyžil, neustále nás přesvědčuje, že není schopen řešit nejnaléhavější problémy dneška. Graeber a Wengrow ukazují, že civilizace městského typu se nevyznačovaly velkými sociálními rozdíly a spravovaly se na principech přímé demokracie. Když to šlo tehdy, proč by to nemohlo jít i v budoucnu?

Apologeti kapitalismu obvykle říkají: My jsme přeci dosáhli nejvyššího stupně sociálního pokroku, zvítězila parlamentní demokracie a tržně konzumní ekonomika a ti, co to nevidí a požadují spravedlivější společenské uspořádání, jsou nebezpeční blázni či podvodníci (nebo obojí), výsledkem jejich snažení by byl ve skutečnosti ústup z dosažených pozic – chaos, všeobecný rozvrat a výrazný pokles životní úrovně! Graeber a Wengrow však nevolají po návratu na stromy. Pouze se snaží ukázat, že civilizaci lze zkrátka budovat i bez toho, že bychom se zříkali své svobody.

DAVID
GRAEBER

DAVID
WENGROW

ÚSVIT VŠEHO

NOVÁ HISTORIE
LIDSTVA

ZA ČÍM STOJÍME

PROTI IRACIONÁLNÍMU A ABSURDNÍMU SYSTÉMU

Globální kapitalismus je systém nerovností, ve kterém chudí chudnou a bohatí bohatnou. Stamiliony hladoví a umírají na snadno léčitelné nemoci, zatímco je technologicky možný důstojný život pro všechny. Systém upírá drtivě většině možnost rozvíjet své tvůrčí schopnosti a degraduje ji na úroveň stroje. Lidé jsou nuceni pracovat déle a na více úvazků, zatímco nezaměstnanost stále roste a uvrhuje další masy do chudoby a nejistoty. V kapitalismu vznikají války o suroviny a trhy, jsou drancovány přírodní zdroje, likvidována kulturní rozmanitost. Ačkoli jsou veškeré hodnoty tvořeny lidskou prací, kontrolu nad jejich distribucí má kapitál. Kapitalismus spočívá v honbě za ziskem na úkor lidských potřeb. Je to iracionální a absurdní systém.

ZA SOCIALISMUS ZDOLA

Jako alternativu ke kapitalismu nabízíme systém, který nazýváme socialismem zdola. Jedná se o systém samosprávných rad, jež rozhodují o politických i ekonomických otázkách. Demokracie zde není omezena na hlasování jednou za čtyři roky, ale proniká dennodenně všemi oblastmi života společnosti. To umožňuje začít vytvářet

společnost bez nezaměstnanosti, bez chudoby, bez útlaku.

Naprosto odmítáme režimy bývalého východního bloku v ČSSR, SSSR, ale také v Číně, na Kubě atd. Považujeme je za tzv. státněkapitalistické režimy. Jestliže dnešní kapitalismus je typický mocí nadnárodních korporací a jim poplatných parlamentů, měla tehdy veškerou ekonomickou a politickou moc třída stranické byrokracie. Hlásíme se k tradici levicové opozice vůči těmto režimům.

Podporujeme zápasy námezdně pracujících za kratší pracovní dobu, vyšší mzdy, lepší pracovní podmínky, bezplatnou lékařskou péči a sociální zabezpečení a všechny ostatní emancipační snahy. Nespoléháme ovšem na parlamentní politiku. Jen nezávislá aktivita pracujících prostřednictvím stávek, kampaní, manifestací apod. může vést k systémové změně. Jen sami pracující mohou dosáhnout svého vlastního osvobození.

SOLIDARITA

Úsilí o socialismus zdola je součástí celosvětového boje. Prosazujeme solidaritu s pracujícími, nezaměstnanými a utlačovanými v jiných zemích. Jsme v zásadní a aktivní opozici vůči všemu, co proti sobě staví neprivilegované obyvatele různých zemí, různé národnosti, různé barvy pleti, různého poh-

laví, sexuální orientace, náboženství či profese. Podporujeme tedy kampaně a boje proti rasismu a xenofobii; proti islamofobii, nesnášenlivosti vůči Romům apod. Bojujeme za úplnou politickou, ekonomickou a sociální rovnost žen a mužů, vystupujeme proti diskriminaci na základě sexuální orientace.

Fašismus a nacismus považujeme za zásadní hrozby všem dosaženým demokratickým a sociálním právům. Ačkoli jejich hesla často znějí antikapitalisticky, ve skutečnosti jsou fašismus a nacismus pokračováním kapitalismu, jen jinými prostředky. V dobách krize jsou tyto politické hrozby zvláště aktuální.

REVOLUČNÍ ORGANIZACE

Kapitalistický systém vytvořil vysoce organizované instituce včetně státu, které kontrolují bohatství, média a represivní složky. Abychom čelili moci těchto institucí, musíme se sami organizovat. Chceme být zárodkem revoluční strany, která bude spojovat aktivisty různých hnutí a pracující třídy. Na rozdíl od parlamentních stran pro ni bude účast ve volbách jen prostředkem, jak dále šířit myšlenky svobody, rovnosti a solidarity. Tato revoluční organizace může zásadně přispět k tomu, aby emancipační hnutí sílila, a podílet se na rozvíjení myšlenek a strategií, které povedou k překonání kapitalismu.

PŘIDEJTE SE K NÁM

**SOLIDARITA
VYDÁVÁ SOCIALISTICKÁ SOLIDARITA
WWW.SOCSOL.CZ**

Registrační číslo Ministerstva kultury ČR: E 20370
Redakční e-mail: redakce@socsol.cz
Předplatitelský e-mail: predplatne@socsol.cz
Doručovací adresa: Socialistická solidarita,
P.O. Box 469, 111 21, Praha 1

ŠÉFREDAKTOR:
Martin Šaffek

REDAKČNÍ RADA
Jan Májiček, Markéta Juřicová,
Petr Dvořák, Pavel Šnajdr

SAZBA:
Martin Šaffek

KOREKTURY
Petr Dvořák, Markéta Juřicová, Pavel Šnajdr

ZDROJE OBRÁZKŮ:
Feminist
Autor: "Designed by pikisuperstar / Freepik"

Margared Mead
Autor: Library of Congress Prints and Photographs Division Washington, D.C. 20540 USA

Alexandra Kollontaj
Autor: Wikipedia (u portrétu), u druhé fotografie neuveden

Kursk
Autor: Posle.media

Palestina_protest
Autor: Issam Rimawi/Apaimages

Gaza Protest
Autor: People Dispatch

Graeber:
Internaz/Flickr

Vždy na straně pracujících!

Sledujte nás na sociálních sítích

Kanál Solidarita na WhatsUpu

Skupina Solidarita na Telegramu

Stránka socsol na Facebooku

Účet socsol.cz na Instagramu

Pište na mail info@socsol.cz

Odebírejte mailový zpravodaj

Přidejte se k nám!

